

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Науково-практичний журнал

5 (49) ' 2009

УДК 347.(77+78)

Журнал засновано у лютому 2002 року,
переіменовано у листопаді 2005 року,
внесено до переліку фахових видань
ВАК України з юридичних наук

Зміст

Авторське право

- О. Штефан** Право слідування в Україні та інших країнах світу 3
- Ю. Єпіфанова** Межі здійснення суб'єктивних авторських прав науково-педагогічними працівниками ВНЗ 15

Засоби індивідуалізації

- О. Кулініч** “Бренд” як складний правовий засіб індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів та послуг 21

Захист прав

- Ю. Носік** Правові проблеми захисту прав на комерційну таємницю в боротьбі з недобросовісною конкуренцією в Україні 30
- М. Галабала** Фіксація доказів, що підтверджують порушення прав інтелектуальної власності в мережі Internet. Ноу-хау. 39

Право та інновації

С. Ревуцький	Поглиблення європейської інтеграції в галузі генерації знань як основної підсистеми національної інноваційної системи (НІС).....	44
В. Нежиборець	Розвиток інноваційної діяльності в Україні як умова забезпечення конкурентоспроможності економіки	48
Б. Падучак	Технологія як об'єкт цивільно-правових відносин	54
А. Маглаперидзе,	Методология исследования	
С. Попов,	возможности повышения эффективности	
В. Храпкина	процессов КТТ	60

Погляд науковця

В. Тужик	Місьцеве самоврядування в Україні: теоретико-правові аспекти	66
-----------------	--	----

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

*У 2010 році науково-практичний журнал **Теорія і практика інтелектуальної власності** виходитиме один раз на два місяці. Передплатити наш журнал ви зможете у будь-якому поштовому відділенні України.*

Вартість передплати на 2010 рік					
	Індекс	2 міс/грн	4 міс/грн	6 міс/грн	12 міс/грн
Фізичні та юридичні особи	23594	25	50	75	150

Сподіваємося, що наш журнал стане корисним помічником у вашій справі!

**З глибокою повагою,
редакційна колегія**

ПРАВО СЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Олена Штефан,
*завідувач відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності АПрН України,
кандидат юридичних наук, доцент*

Вперше право слідування було введено у Франції в законі про авторське право ще у 1920 р. Надання права дольової участі стало спробою врахувати інтереси художників, скульпторів, інших авторів художніх творів. Право слідування відіграє для авторів творів роль компенсації. Воно рівноцінно прибутку, який автор художнього і літературного твору отримує за оприлюднення цих творів.

27 вересня 2001 р. Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу була прийнята Директива 2001/84 ЄС право слідування на користь авторів оригіналів* творів мистецтва (надалі — Директива), яка набрала чинності у день її опублікування.

Необхідність розробки та прийняття цієї Директиви були викликані декількома факторами, які знайшли своє відображення у преамбулі Директиви.

Право слідування вперше було передбачено Бернською конвенцією

про охорону літературних та художніх творів (або так званім Паризьким Актом) від 24 липня 1971 р. Стаття 14 *ter* у частині першій зазначає, що автор, а після його смерті — особи або установи, уповноважені національним законодавством, користуються невідчужуваним правом часткової участі у кожному продажу твору (оригіналу твору мистецтва, оригіналу рукопису письменника або композитора), що слідує за першою його уступкою, здійсненою автором твору.

У зв'язку з факультативністю положень зазначеної статті Паризького Акта Бернської конвенції, країни-члени Співтовариства поділилися на дві групи: ті, що застосовують право слідування, і ті, що не застосовують.

У ФРН право слідування відрізнялось тим, що застосовувалось не лише у разі продажу творів мистецтва через дилерів у зв'язку із відсутністю правових процедур застосування цього права і, як наслідок,

* В контексті права слідування мова йде саме про “оригінали” творів мистецтва. У спеціальній юридичній літературі можна зустріти некоректний переклад слова “*original*” — “оригінальний”, як то у книзі “Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України” / За ред. Ю.М. Капіци. — К.: Видавничий Дім “Слово”, 2006. — 1104 с. В авторському праві термін “оригінальний” розглядається як один із критеріїв охороноздатності об'єктів авторського права. Стосовно продажу та перепродажу творів мистецтва, на які розповсюджується право слідування, згідно із положеннями законодавства з авторського права та доктриною авторського права мова йде саме про “оригінали” творів мистецтва.

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

док, відмовою дилерів платити роялті (оскільки вони не були продавцями) і приховуванням імен продавців та покупців (посилаючись на комерційну таємницю). У результаті судового процесу рішенням Верховного суду ФРН було встановлено що дилери можуть не називати імені покупця лише у разі, якщо вони самостійно сплатять винагороду. Пізніше правовий режим права слідування був доповнений положеннями про: загальний обов'язок надати інформацію організаціям колективного управління (для захисту інтересів дилерів від великої кількості індивідуальних запитів), розмір роялті (5% від ціни перепродажу), мінімальну ціну продажу у розмірі 100 DM, починаючи з якої на продажі поширюється право слідування.

У Португалії до об'єктів права слідування законодавство включало рукописи. Саме право слідування визначалось через поняття *“surviving rights”*. За автором закріплювалось право на отримання винагороди у розмірі 6% як після продажу оригіналу твору, так і після передання його права на твір.

У Фінляндії право слідування поширювалось на будь-який професійний або публічний перепродаж твору мистецтва, за винятком творів архітектури, фотографічних творів, предметів народної творчості та серійного індустріального дизайну. Аналогічну сферу застосування мало і право слідування у Швеції.

У таких державах, як Австрія, Ірландія, Велика Британія, Нідерланди право слідування не було передбачене законодавством. Відсутність закріплення права слідування у національних законодавствах зазначених країн була пов'язана з рішенням суду ЄС в об'єднаних спра-

вах C-92/92 та C-326/92 “Філ Колінз та інші” від 20 жовтня 1993 р. У цьому рішенні зазначалось, що виключні права, які надаються щодо літературної та художньої власності, впливають на торгівлю товарами і послугами, а також на конкурентні взаємовідносини у Співтоваристві, і те, що автори з держав-членів, у яких не закріплене право слідування, можуть вимагати застосування до них такого самого режиму на території тієї держави-члена, який ця держава застосовує до власних громадян. Так, в Австрії під час реформи Закону про авторське право у сфері літератури і мистецтва та про суміжні права 1994 р., у Закон не була введена норма про право слідування через небажання надати таке право вихідцям із інших держав. Вище зазначене рішення суду ЄС в результаті стало суттєвою перепорою для гармонійного існування творів мистецтва на території Співтовариства.

У США перешкодою для закріплення на законодавчому рівні права слідування є система права *“copyright”*, а також економічна не вигідність впровадження права слідування. Виключення становить законодавство штату Каліфорнія, у якому ще в 1976 р. був прийнятий Закон про пропорційні відрахування при перепродажу.

Таке становище призвело до того, що основний обсяг торговельного обороту розподілявся між країнами, де право слідування або взагалі не передбачалось національним законодавством, або його правовий статус був фікцією. У країнах, в яких право слідування було закріплено в національному законодавстві, існувала проблема пов'язана з різними ставками відрахувань. Перший спо-

сіб передбачав відрахування ставок залежно від підвищення ціни твору при кожному його продажу і вираховувався із різниці між попередньою і наступними цінами продажу. За другим способом вирахування відбувалося на підставі ціни кожного продажу твору. Водночас, незалежно від способу вирахування, встановлювалися граничні ціни, у випадку перевищення яких право слідування не виникало.

Зазначені відмінності у правовому регулюванні права слідування у країнах-членах ЄС негативно впливали на внутрішній ринок обігу товарів мистецтва. Право слідування — серйозний фактор впливу на конкуренцію як на рівні Співтовариства, так і на загальносвітовому рівні, оскільки природньо породжує більш витратні умови для продавців творів мистецтва [1].

Директива мала на меті відновлення порушених принципів конкуренції, підвищення обсягів купівлі-продажу всередині Співтовариства, створення юридичної основи для забезпечення функціонування спільного ринку творів мистецтва, впровадження єдиних ставок відрахувань і підходів до їх визначення, закріплення державами-членами Співтовариства права слідування на рівні своїх національних законодавств і вирішення відповідними органами ЄС питання гармонізації правового регулювання права слідування.

До прийняття цієї Директиви Європейська Комісія у 1992 р. опублікувала “Продовження Зеленої книги — програма роботи Комісії у галузі авторського права і суміжних прав”; 14 лютого 1994 р. була прийнята Директива 95/5/ЄС, якою врегульовувались питання оподатку-

вання на додану вартість винагороди авторам, були проведені дослідження юридичних та економічних аспектів права слідування з урахуванням специфіки ринку творів мистецтва, закладених в основу цієї Директиви, проект якої був представлений Європейською Комісією Європейському Парламенту у травні 1996 року.

У Преамбулі Директиви визначається правовий статус права слідування. Так право слідування є невід’ємною частиною авторського права та суттєвою прерогативою авторів, а також їх гарантією адекватного та стандартного рівня захисту (п. 4 Преамбули). Право слідування у сфері авторського права є таким, що не може передаватися або відчуватися, та правом, яким користуються автор оригіналу твору образотворчого мистецтва та скульптури, що задовольняє економічний інтерес у разі подальших перепродажів твору (п. 1 Преамбули). Призначення права слідування полягає у тому, щоб гарантувати авторам творів образотворчого мистецтва та скульптури певну частку в економічній привабливості їхніх оригіналів творів мистецтва (п. 3 Преамбули).

Якщо порівняти визначення правового статусу права слідування, закріпленого у Директиві з відповідними положенням національного законодавства у сфері авторського права можна дійти висновку що відбувається збіг у підходах щодо визначення права слідування. Так, під правом слідування розуміється право автора на свою частку доходів від кожного наступного продажу оригіналу художнього твору, а також оригіналу рукопису літературного твору. Таке визначення права сліду-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

вання впливає із змісту ст. 448 ЦК України. До набуття чинності ЦК України в ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права” право слідування закріплювалося лише за авторами творів образотворчого мистецтва та спадкоємцями авторів цих творів. Згідно ж із ч. 2 ст. 448 ЦК України право слідування може переходити й до спадкоємців цих спадкоємців до сплину строку чинності майнових прав на твір.

Предметом права слідування є матеріалізований твір, тобто річ, у якій втілено твір, що охороняється (п. 2 Преамбули).

Національним законодавством у сфері авторського права закріплено положення, відповідно до якого твори є об'єктами авторського права як оприлюднені, так і неоприлюднені, виражені в будь-якій об'єктивній формі, незалежно від призначення і обсягу твору (ст. 433 ЦК України та ст. 8 Закону України “Про авторське право і суміжні права”). Тобто вимога щодо втілення твору у матеріальний носій національним законодавцем виконана.

Держави-члени передбачають на користь автора оригінального твору мистецтва право слідування, що визначається як невідчужуване право, від якого автор не може відмовитись, навіть заздалегідь, та яке передбачає отримання роялті від ціни продажу за умови будь-яких перепродаж твору після першого здійснення автором відчуження твору. При цьому це правило застосовується до всіх дій з перепродажу, у яких беруть участь як продавці, продавці або посередники — професійні представники ринку мистецтва, такі як аукціони, художні галереї та взагалі будь-які торговці тво-

рами мистецтва (п.п. 1, 2 ст. 1 Директиви). При цьому продавцем слід вважати особу або підприємство, від імені яких відбувається продаж (п. 25 Преамбули).

Вище зазначене положення Директиви передбачає, що право слідування обмежується випадками публічного продажу таких творів. Цей висновок підтверджується п. 18 Преамбули, в якому зазначається, що право слідування не розповсюджується на такі випадки перепродажу, що відбуваються безпосередньо між особами, які виступають як приватні особи без участі професійних представників ринку мистецтва. Право слідування не розповсюджується й на операції з перепродажу особами, які виступають як приватні особи, некомерційним музеям, відкритим для публіки (п. 18 Преамбули).

Національне законодавство у ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права” містить подібне Директиві положення і передбачає, що автор твору користується щодо проданих оригіналів творів правом на одержання відсотків від ціни кожного наступного продажу твору через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо, що набувається за першим його продажем, здійсненим автором твору. Виплата винагороди у цьому випадку здійснюється через аукціони, галереї, салони, крамниці тощо. Слід зазначити, що перелік професійних представників ринку мистецтва міститься лише у Законі України “Про авторське право і суміжні права”, натомість ЦК України обмежується загальною фразою, що відсоток від продажу сплачується продавцем (ч. 1 ст. 448). Тому було б доцільно узгодити положення ЦК України із Законом України “Про

авторське право і суміжні права”, оскільки положення останнього більшою мірою узгоджені з положеннями Директиви.

Зазвичай право слідування застосується при публічному продажу оригіналів творів образотворчого мистецтва на аукціонах, а також через комерсантів або комерційних агентів (наприклад в Німеччині, Болівії, Іспанії, Франції). В інших країнах законодавством з авторського права передбачається, що право слідування може бути застосоване до будь-якого виду продажів або відчужень (наприклад в Бразилії і Уругваї). Необхідно також звернути увагу й на те, що у більшості країн-членів Співтовариства роялті сплачується продавцем, проте, наприклад, в Угорщині обов’язок сплачувати роялті закріплений за покупцем [2].

Держави-члени Співдружності у своєму національному законодавстві можуть передбачити, що право слідування не застосовується до операцій з перепродажу, якщо твір було придбано продавцем безпосередньо у автора менше як за три роки до перепродажу і ціна перепродажу не перевищує 10000 євро (п. 3 ст. 1 Директиви).

Обмеження права слідування може бути використане у разі особливої ситуації, коли художні галереї купують твори безпосередньо у автора, тому держави-члени Співдружності повинні передбачити у своєму національному законодавстві можливість звільняти від права слідування операції з перепродажу зазначених творів, які відбуваються протягом трьох років після першої купівлі. Для врахування інтересів автора твору слід обмежити цей виняток операцій з продажу, у яких

ціна перепродажу не перевищуватиме 10000 євро. (п. 18 Преамбули).

Національне законодавство України не містить обмежень щодо застосування права слідування. Доцільно було б у національному законодавстві, в інтересах суспільства, передбачити обмеження щодо перепродажу творів некомерційними музеями.

Роялті повинно сплачуватись продавцем. Держави-члени на рівні свого національного законодавства можуть передбачити, що обов’язок щодо виплати роялті самостійно або солідарно з продавцем покладатиметься на одну з фізичних чи юридичних осіб, яка не є продавцем (п. 4 ст. 1 Директиви).

Вищевикладене положення Директиви українським законодавством з авторського права не враховано.

У Преамбулі Директиви неодноразово зазначалось, що право слідування поширюється на оригінали творів мистецтва чи скульптури. У той же час, Директива містить перелік об’єктів, які об’єднуються терміном “оригінал твору мистецтва”. Так, під оригіналом твору мистецтва розуміються твори образотворчого мистецтва чи скульптури, такі як картини, колажі, живопис, малюнки, гравюри, естампи, літографії, скульптури, килимові, керамічні вироби, вироби із скла та фотографії за умови, що вони є оригінальними творами автора або примірники (екземпляри) творів, які вважаються оригінальними творами мистецтва. При цьому примірники (екземпляри) творів мистецтва можуть визнаватися оригіналами твору мистецтва за умови, що вони були виготовлені в обмеженій кількості самим автором або під його керівництвом. По-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

дібні примірники (екземпляри) повинні бути пронумеровані, підписані або іншим належним чином засвідчені автором (ст. 2 Директиви). Водночас, право слідування не поширюється на оригінали рукописів письменників і композиторів (п. 19 Преамбули).

Слід зазначити, що національний законодавець дещо по-іншому підійшов до визначення об'єктів права слідування, а визначаючи їх, був непослідовним, що спричинило певну неузгодженість норм права. Так, ст. 448 ЦК України використовує терміни “художній твір” та “рукопис літературного твору”, а ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права” об'єктом права слідування називає “твір образотворчого мистецтва”. Аналіз законодавства з авторського права дає підстави стверджувати, що нормативну визначеність дістав лише термін “твір образотворчого мистецтва” (скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього (у тому числі сценічного) дизайну тощо). Щодо нормативного закріплення термінів “художній твір” та “рукопис літературного твору”, національне законодавство з інтелектуальної власності відповідних норм не містить. У зв'язку з цим, на практиці виникають запитання, що саме слід розуміти під цими термінами. Відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів термін літературні та художні твори “охоплює” всі твори в галузі літератури, науки і мистецтва.

Під літературними творами розуміються будь-які оригінальні письмові твори художнього, публіцистичного і прикладного характеру. Твір може вважатися літературним

навіть у випадках, коли він мало чим нагадує художню літературу або мистецтво, наприклад довідники, технічні інструкції тощо. До літературних творів відносяться літературні та режисерські сценарії, лібрето, тексти з музичними творами, статті у газетах і журналах, щоденники, листи. Відповідно до ст. 433 ЦК України до літературних творів відносяться й комп'ютерні програми та звичайні бази даних у вигляді збірників. Виходячи із викладеного, можна зробити припущення, що законодавець, визначаючи об'єкти права слідування такі як “художній твір” та “рукопис літературного твору”, навряд чи мав на увазі оригінали комп'ютерних програм чи баз даних. Тому доцільно було б внести зміни у ст. 448 ЦК України, замінивши термін “художній твір” на “твір образотворчого мистецтва”.

Невирішеними для національного законодавства залишилися питання “нетрадиційних” видів творів образотворчого мистецтва, таких як килимові, керамічні вироби, вироби із скла та фотографії, а також розповсюдження права слідування на копії творів мистецтва. У більшості країн світу копії творів мистецтва визнаються самостійними об'єктами охорони. Тому доцільно було б у національному законодавстві визначити правовий статус копій творів мистецтва, а також розповсюдити право слідування на авторські копії творів мистецтва, прирівнявши їх до оригіналів.

Держави-члени Співтовариства у своїх національних законодавствах можуть встановлювати мінімальний рівень ціни продажу оригіналів творів мистецтва, на які буде поширюватись право слідування. Така мінімальна ціна продажу у будь-якому

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

разі не може перевищувати 3000 євро (ст. 3 Директиви).

Також Директива встановлює шкалу ставок роялті: 4% від ціни продажу до 50000 євро; 3% від ціни продажу від 50000,01 євро до 200000 євро; 1% від ціни продажу від 200000,01 євро до 350000 євро; 0,5% від ціни продажу від 350 000,01 євро до 500000 євро; 0,25% від ціни продажу, що перевищує 500000 євро. Проте загальний розмір роялті не може перевищувати 12500 євро. В той же час, країни-члени Співтовариства у своїх національних законодавствах можуть встановити й 5% від ціни продажу до 50000 євро, а не 4%. У випадках коли мінімальна ціна продажу є нижчою за 3000 євро, держави-члени у своєму національному законодавстві повинні встановити ставку роялті, що застосовується до ціни продажу, нижчої за 3000 євро, при цьому така ставка не може бути нижчою 4% (ст. 4 Директиви).

Ціни продажу, від яких встановлюються ставки відрахувань, є валовими цінами без податкових відрахувань (ст. 5 Директиви).

Законодавство України встановлює лише одну ставку відрахувань у розмірі 5%, незалежно від ціни продажу (ч. 1 ст. 27 Закону України "Про авторське право і суміжні права", ч. 1 ст. 488 ЦК України), що суттєво відрізняється від положень Директиви. Доцільно було б уніфікувати в національне законодавство з авторського права ставки відрахувань у відсотках залежно від ціни продажу оригіналів творів мистецтва, як це передбачено у Директиві. Подібні зміни національного законодавства з авторського права стали б правовою підставою для формування збалансованого ринку

мистецтва України з країнами-членами ЄС щодо купівлі-продажу творів мистецтва.

Порядок розрахунків у різних країнах світу здійснюється по-різному і можна виділити такі системи розрахунків:

- 1) виплата винагороди у вигляді певного відсотка від кожної нової ціни продажу без будь-яких податкових відрахувань. Наприклад, у Болівії, на Філіпінах розмір винагороди складає 5% від загальної ціни кожного наступного продажу, в Португалії — 6% від загальної ціни продажу (після відрахувань витрат на рекламу або презентації та інші аналогічні дії, пов'язані з рекламою і продажем творів). У Бельгії ставки винагороди належать до прогресивних (від 2% до 6%) і залежать від ціни продажу творів, починаючи від суми в 50000 бельгійських франків розмір винагороди складає 4%);
- 2) виплата винагороди у вигляді певного відсотка від ціни продажів за умови, що вона вище певної суми. Наприклад, у Франції розмір винагороди складає 3% від ціни перепродажу починаючи з 15 євро (за станом на 2005 р.), в Німеччині — 5% від ціни продажу, якщо вона перевищує 51 євро;
- 3) виплата винагороди у вигляді певного відсотка від доданої вартості у випадках перепродажу творів за ціною, яка перевищує попередню. Цей спосіб може виявитись найбільш справедливим, проте, при його реалізації виникають певні складнощі, а саме: автори творів образотворчого мистецтва і їх правонаступники повинні знати і мати змогу

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

довести за якою ціною був здійснений перший продаж оригіналу твору і наступні перепродажі. Це можливо лише за умови, якщо автори, а згодом і їх правонаступники отримали і зберегли документи, які підтверджують ціну кожного продажу, до того ж вони мають бути обізнані в бухгалтерії. Складнощі щодо реалізації цієї системи обраховувань підтверджує й той факт, що її не змогли реалізувати навіть ті країни, які її прийняли (наприклад Бразилія, Чілі, Португалія). Лише ті країни, які у своєму національному законодавстві передбачили відрахування у вигляді певного відсотка безпосередньо від ціни перепродажу і де цим займаються організації колективного управління, змогли ефективно на практиці реалізувати право слідування [3].

Роялті сплачується авторові твору та його спадкоємцям після смерті автора. Держави-члени Співтовариства у своїх національних законодавствах можуть передбачити обов'язкове або необов'язкове колективне управління правами на об'єкти права слідування (ст. 6 Директиви).

Держави-члени співтовариства у своїх національних законодавствах з авторського права, врегульовуючи реалізацію (застосування) права слідування, повинні передбачити способи управління ним. Одним із таких способів може бути управління через організації колективного управління. Держави-члени Співтовариства повинні забезпечити ефективне та прозоре функціонування організацій колективного управління. Вони також повинні гарантувати ефективний збір та розподіл сум,

призначених для авторів-гомадян інших держав-членів Співдружності (п. 28 Преамбули).

За законодавством України право слідування визнається невідчужуваним і переходить тільки до спадкоємців автора твору за законом чи заповітом на строк дії авторського права (ст. 446 ЦК України). Стаття 448 ЦК України вводить нових суб'єктів, до яких може перейти право слідування. Це спадкоємці спадкоємців автора твору. Практичного значення таке уточнення фактично не має, оскільки головним є строк чинності майнових прав на твір. Крім того, таке уточнення суб'єктів авторського права є недоречним і суперечить ст. 435 ЦК України. Слід зазначити, що право слідування має змішану правову природу — йому притаманні як елементи охорони, які характерні як для майнових прав інтелектуальної власності на твір, так і елементи, що визначають специфіку правового режиму особистих немайнових прав автора твору. Так, з одного боку — право слідування є невідчужуваним, що властиво особистим немайновим правам авторів творів. Законодавче закріплення невідчужуваності права є правовою гарантією запобігання вимушеній відмові автора від свого права. З іншого боку — право слідування за своєю природою є майновим правом і строк його дії встановлений такий же, як і для майнових прав інтелектуальної власності на твір. Тому більш вдалим і таким, що відповідає положенням Директиви, є перелік осіб, яким сплачується роялті, що закріплено у ч. 1 ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права”, а саме: автор твору мистецтва, а у разі його смерті — спадкоємці.

Питання щодо реалізації (застосування) права слідування шляхом управління через організації колективного управління на рівні національного законодавства вирішено частково. Так, згідно із ч. 2 ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права” передбачено, що збір і виплата винагороди, одержаної в результаті використання права слідування, здійснюються особисто автором, через його повіреного або через організації колективного управління. Натомість у ЦК України зазначене питання залишилося поза його увагою. Також слід зазначити, що на сьогоднішній день в Україні існують суттєві складнощі щодо прозорості та ефективності діяльності організацій колективного управління, окрім цього не має організації колективного управління, яка займалася б реалізацією права слідування.

Необхідно зазначити, що в країнах, де право слідування реально діє, управління цим правом здійснюють спілки, які створені авторами творів образотворчого мистецтва, наприклад VEGAP в Іспанії, BILD-KUNST в Німеччині, DASC у Великій Британії [4].

Окрім виплати роялті авторам, які є громадянами держав-членів Співдружності, при реалізації права слідування Директивою врегульовуються відносини щодо виплати роялті авторам, які є громадянами третіх країн. Так, держави-члени Співтовариства повинні на рівні свого національного законодавства передбачити, що автори, які є громадянами третіх країн, тобто країн що не ввійшли до складу ЄС, а також їх спадкоємці користуються правом слідування. Проте, таким правом слідування вони можуть скористува-

тися лише у разі, якщо національне законодавство країни, громадянином якої є автор або його правонаступник, передбачає захист права слідування у своїй країні для авторів держав-членів Співдружності та їх спадкоємців. Комісія зобов’язується, на підставі інформації, отриманої від держав-членів, оприлюднювати в якомога коротший строк перелік країн, які відповідають зазначеній вище вимозі, при цьому такий перелік повинен постійно оновлюватись. Будь-яка держава-член Співдружності на рівні свого національного законодавства може прирівнювати авторів, які не є громадянами держав-членів ЄС, але мають постійне місце проживання в цій державі, до своїх громадян з метою захисту права слідування (ст. 7 Директиви).

Згідно з ч. 1 ст. 26 Конституції України іноземці та особи без громадянства користуються тими самими правами та свободами, а також несуть такі самі обов’язки, як і громадяни України. Спеціальне національне законодавство з авторського права містить подібне до Конституції України положення і передбачає, що іноземні особи та особи без громадянства, відповідно до міжнародних договорів чи на основі принципу взаємності, мають однакові з особами України права, передбачені Законом України “Про авторське право і суміжні права” (ст. 6 Закону України “Про авторське право і суміжні права”). Проте, на жаль, у ЦК України подібна конституційна норма відсутня.

Застосування права слідування безпосередньо пов’язано із правом на отримання інформації. Тому держави-члени Співтовариства у своїх національних законодавствах про

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

авторське право повинні містити положення про те, що протягом трьох років від дати перепродажу особи, яким сплачується роялті, можуть вимагати від будь-якого професійного представника ринку мистецтва всю інформацію, необхідну для отримання виплат роялті внаслідок перепродажу (ст. 9 Директиви).

На жаль, законодавство України з авторського права не містить таких суттєвих умов як моніторинг і строк, протягом якого він може бути здійснений. Зазначене положення Директиви доцільно було б уніфікувати у національне законодавство.

Строк охорони права слідування відповідає строку, передбаченому у ст. 1 Директиви 93/98/ЄС. Тобто, права автора літературного або художнього твору згідно зі ст. 2 Бернської Конвенції повинні діяти протягом періоду життя автора та 70 років після його смерті, незалежно від дати законного оприлюднення цих творів для загального відома.

У випадку, якщо твір створений у співавторстві, строк охорони повинен визначатися, починаючи від дати смерті останнього автора.

У випадку оприлюднення твору анонімно або під псевдонімом строк охорони повинен тривати сімдесят років після законного доведення цього твору до загального відома. Проте, якщо псевдонім, взятий автором, не викликає сумнівів щодо визначення особи автора, або якщо автор розкрив свою особистість не пізніше, ніж через 70 років після оприлюднення твору, чинним повинен вважатися термін захисту, встановлений у пункті 1 ст. 1 Директиви 93/98/ЄС.

Якщо держава-член ЄС встановила особливі положення щодо автор-

ського права на колективні твори або визнання юридичної особи власником права, строк захисту повинен визначатися відповідно до положень пункту 3 ст. 1 Директиви 93/98/ЄС, за винятком тих випадків, коли фізичні особи, які створили цей твір, були ідентифіковані як автори щодо творів, що були оприлюднені для загального відома.

Цей пункт не наносить шкоди правам ідентифікованих авторів, участь яких у створенні творів підлягала визначенню та до якої можна застосувати пункт 1 чи 2 ст. 1 Директиви 93/98/ЄС.

Якщо твір публікується томами, серіями, окремими випусками чи виданнями і строк захисту відрховується, починаючи від законного оприлюднення для загального відома цього твору, строк захисту повинен визначатися для кожного твору окремо.

У творах, строк захисту яких не визначається, починаючи від дати смерті автора або авторів, та які не були законно оприлюднені для загального відома протягом сімдесяти років від дати їх створення, їх захист припиняється.

Законодавство України у питанні щодо строку охорони права слідування знаходиться у відповідності з положеннями Директив ЄС.

Для країн-членів Співтовариства, національні законодавства яких не містили положень про право слідування, Директивою дозволяється не застосовувати право слідування до 1 січня 2010 р. Таким державам-членам Співтовариства надається додатково два роки для того, щоб їх суб'єкти господарської діяльності мали змогу пристосуватися до системи права слідування, водночас зберігаючи свою економічну життєздат-

ність до того, як у них виникне зобов'язання застосовувати право слідування до спадкоємців автора після його смерті. Принаймні до 1 січня 2009 р. вказані держави-члени повинні проінформувати Комісію про стан пристосування суб'єктів господарської діяльності до нових умов роботи, аби вона після відповідних консультацій могла надати висновок протягом трьох місяців від моменту отримання такої інформації. Якщо держава-член ЄС не виконує пропозицій викладених у висновку Комісії, вона повинна протягом одного місяця проінформувати про це Комісію та обгрунтувати своє рішення щодо невиконання пропозицій, викладених у висновку. Повідомлення та обгрунтування держави-члена Співтовариства, а також висновки Комісії публікуються в Офіційному віснику ЄС та подаються до Європейського Парламенту.

Якщо міжнародні переговори, що мають на меті поширення визначеного права слідування на міжнародному рівні, завершаться успішно до 1 січня 2010 р., Комісія подасть відповідні пропозиції (ст. 8 Директиви).

Перш за все, слід відзначити, що Директива 2001/84/ЄС про право слідування на користь авторів оригіналу твору мистецтва не суперечить положенням, закріпленим у міжнародних конвенціях, договорах, угодах у сфері авторського права та лише у деяких окремих випадках передбачає особливості охорони авторських прав або містить норми, якими врегульовуються "нові" суспільні відносини у сфері авторського права, що не знайшли свого врегулювання у міжнародних конвенціях, договорах, угодах. Також зазначена Директива позитивно впли-

ває на удосконалення авторського законодавства не лише на рівні національних законів країн-членів Співтовариства, а й інших країн світу [5].

За результатами проведеного аналізу щодо відповідності законодавства України у сфері авторського права положенням цієї Директиви є підстави зробити такі висновки:

1. Безпосередньо враховані такі положення:

- тривалість строку дії права слідування (ст. 8 Директиви);
- можливість застосування до права слідування інституту колективного управління (п. 28 Преамбули).
- особливості застосування права слідування щодо нерезидентів України (п.п. 6, 29 Преамбули, ч. 1 ст. 7 Директиви);

2. Не враховано в законодавстві України такі положення:

- невідчужуване право автора на отримання винагороди не може бути предметом відмови навіть заздалегідь (ч. 1 ст. 1 Директиви);
- обмеження щодо застосування права слідування: незастосування права слідування до операцій з перепродажу, що здійснюються приватними особами, відкритим для публіки некомерційним музеям (п. 18 Преамбули Директиви), до оригінальних рукописів письменників та композиторів (п. 19 Преамбули);
- солідарна відповідальність щодо виплати винагороди, можливість вимоги щодо виплати винагороди у покупця чи посередника — аукціону, художній галереї, магазину або покладання особистої відповідальності на покупця чи зазначеного посередника (ч. 4 ст. 1 Директиви);

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

- застосування диференційованих ставок виплати винагороди з урахуванням різниці купівельної спроможності в Україні та державах-членах ЄС (п.п. 24, 26 Преамбули, ст. 4 Директиви);
- перелік об'єктів, на які поширюється право слідування (п. 19 Преамбули, ст. 2 Директиви) [6].

До негативних аспектів можна також віднести й той факт, що в Україні право слідування фактично не діє. Причина полягає не лише у недоліках законодавчого врегулювання відносин щодо застосування права слідування, а й у неефективності та непрозорості діяльності як суб'єктів ринку мистецтва, а й у відсутності організацій колективного управління, які здійснювали б за-

стосування права слідування. Тому, з метою зближення ринків мистецтва України та країн-членів ЄС, здійснення реальної охорони та захисту економічних прав авторів оригіналів творів мистецтва і задоволення потреб та інтересів суспільства необхідно не лише внести відповідні зміни у нормативно-правові акти у сфері авторського права, а й визначити та здійснити відповідні організаційні заходи. ♦

Список використаних джерел:

1. Капітоненко А., Безклубий І.А. Основні напрямки вдосконалення правової регламентації права слідування в Україні в контексті процесу його гармонізації в рамках ЄС // Київський студентський журнал міжнародного права. — №8, 2007. — С. 145-147. [Електронний ресурс]: режим доступу: [http://jg.kiev.ua/pages/data/08/15.pdf#search](http://jg.kiev.ua/pages/data/08/15.pdf#search;);
2. Личман Т.В. Право следования. [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://intelsob.ru/page93.html>;
3. Личман Т.В. Право следования. [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://intelsob.ru/page93.html>;
4. Личман Т.В. Право следования. [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://intelsob.ru/page93.html>;
5. Директива ЕС №202001/84/ [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://law.edu.ru/script/cntSource.asp?cntID=100087697&text=>
6. Інформація Державного департаменту з питань адаптації законодавства Міністерства юстиції України станом на січень 2007 р. // Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire*. — К.: ВД “Професіонал”, 2007. — 544 с.

МЕЖІ ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ВНЗ

Юлія Єпіфанова,
*викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна*

Здійснення суб'єктивних авторських прав науково-педагогічних працівників ВНЗ — це поведінка науково-педагогічного працівника ВНЗ, спрямована на реалізацію особистих немайнових та майнових авторських прав у будь-якій незабороненій законом формі, з метою досягнення відповідного наукового результату. Тож забезпечення державою свободи поведінки правомочної особи не може бути безмежним. На думку В.П. Грибанова, будь-яке суб'єктивне право, що є мірою можливої поведінки правомочної особи, має певні межі як за своїм змістом, так і за характером його здійснення [1, с. 22]. Такі межі є невід'ємною властивістю будь-якого суб'єктивного права, у разі відсутності таких меж право може перетворитися у свавілля та перестає бути правом [1, с. 22]. Встановлення відповідних меж обумовлене не тільки необхідністю реального здійснення суб'єктивних прав правомочної особи, а також спрямовано на правовий захист інтересів суспільства в цілому, прав та інтересів окремих суб'єктів.

Питання співвідношення меж та обмежень у науковій літературі є актуальним. Так, М.О. Стефанчук з метою недопущення помилкового

правозастосування, пропонує чітко диференціювати поняття “межі” та “обмеження”. На його погляд під поняттям “межі права” слід розуміти можливості, які особа здатна набутися для себе в зв'язку з юридичним закріпленням її прав, під поняттям “межі здійснення суб'єктивних цивільних прав” слід розуміти передбачені актами цивільного законодавства чи правочином способи, якими правомочна особа, може набутися ті можливості, що містяться в юридичному закріпленні цих прав, під “обмеженням здійснення суб'єктивних цивільних прав” слід розуміти як поведінку іншої особи, так і дії відповідних органів, що наділені владними повноваженнями, яка спрямована на унеможливлення здійснення особами своїх суб'єктивних прав повною мірою [2, с. 10-11]. Його позицію підтримує Є.О. Мічурін, який вважає, що ототожнювати категорії “меж” та “обмежень” щодо майнових прав фізичних осіб є неприйнятним у сучасній юриспруденції, оскільки мова йде про неоднакові категорії [9, с. 134]. На його погляд, межі права є певним внутрішнім колом відносин, що можуть бути окреслені через дію обмежень, і залежать від їх встановлення, зняття чи відсутності [9, с. 138]. Слід за-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

значити, що межі здійснення суб'єктивних цивільних прав носять об'єктивний характер та встановлюють можливі варіанти поведінки. Що ж до обмежень, то їм притаманні суб'єктивні ознаки та спрямованість на звуження чи виключення окремих правомочностей суб'єкта. Межі здійснення відповідного суб'єктивного права можуть бути обумовлені використанням певного способу його реалізації, використанням відповідних способів самозахисту, зверненням до уповноважених органів за захистом свого порушеного права тощо [3, с. 425, с. 8].

Межі здійснення суб'єктивного права можуть бути пов'язані з особливостями правового становища учасників цивільних правовідносин. Так, при здійсненні суб'єктивних авторських прав науково-педагогічного працівника ВНЗ враховується рівень його професійної діяльності, освіти, науковий стаж, організаційські здібності, наукові досягнення, рівень ораторського мистецтва тощо. Відповідно до п.1 ст.48 Закону України "Про вищу освіту" [14] посади науково-педагогічних працівників можуть обіймати особи з повною вищою освітою, які пройшли спеціальну педагогічну підготовку. Стаття 39 Закону передбачає умови, необхідні для обрання на посаду керівника вищого навчального закладу, до яких відносяться: громадянство України, вільне володіння українською мовою, вчене звання професора, науковий ступінь доктора наук чи кандидата наук і стаж науково-педагогічної діяльності не менше, ніж 10 років.

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.12.2002 "Про затвердження Положення про обрання та прийняття на роботу науково-пе-

дагогічних працівників вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації" [16] визначає порядок обрання за конкурсом осіб на вакантні посади науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації, а саме: завідувачих кафедрами, професорів, доцентів, старших викладачів, викладачів, асистентів. На посади науково-педагогічних працівників обираються, як правило, особи, які мають наукові ступені або вчені звання, а також випускники магістратури, аспірантури та докторантури. Заяви про участь у конкурсі мають право подавати особи, які мають повну вищу освіту і за своїми професійно-кваліфікаційними якостями відповідають вимогам, установленим до науково-педагогічних працівників Законами України "Про освіту", "Про вищу освіту" [15], та умовам оголошеного конкурсу.

Крім цього, здійснення суб'єктивного права науково-педагогічних працівників ВНЗ, може бути обумовлено певними часовими межами. По-перше, здійснення суб'єктивних авторських прав, залежить від строку дії трудового договору (контракту). По-друге, здійснення певного наукового творчого завдання може бути обумовлено строком дії авторського договору, який укладається між науково-педагогічним працівником та ВНЗ. По-третє, початок, етапи та закінчення наукових робіт науково-педагогічних працівників визначається їх індивідуальним планом. Також окремі види діяльності, передбачені індивідуальним планом науково-педагогічного працівника, можуть здійснюватися у межах навчального або календарного року, семестру, триместру.

Іншою, не менш важливою межею здійснення суб'єктивних авторських прав, виступають інтереси інших осіб та інтереси суспільства і держави в цілому. Конституція України, зокрема у розділі II, що присвячений правам, свободам та обов'язкам людини та громадянина, встановлює вимоги гуманності та моральності до людської діяльності. "Творчість, яка суперечить цим принципам, спрямована на руйнування людського життя і здоров'я, довкілля, всього доброго, справедливого та прекрасного, не може захищатися" [4, с. 52]. Інші вимоги передбачені ЦК України та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до ч. 2 ст. 442 ЦК України, твір не може бути опублікований, якщо він порушує права людини на таємницю її особистого та сімейного життя, завдає шкоди громадському порядку, здоров'ю та моральності населення. Дія цієї норми розповсюджується на всі види творів незалежно від їх жанру, мети, форми вираження тощо. Відповідно до ст. 5 Закону України "Про наукову та науково-технічну діяльність" [14] вчений має право обирати форми, напрями та засоби наукової і науково-технічної діяльності відповідно до своїх інтересів, творчих можливостей та загальнолюдських цінностей. Отже, межі здійснення наукової діяльності визначаються, з одного боку, інтересом науково-педагогічного працівника та його творчими можливостями, з іншого — інтересами суспільства та держави. Проте визначення моральних засад суспільства відповідними межами здійснення суб'єктивних цивільних прав, піддається критиці з боку деяких науковців. Так, зокрема на погляд М.О. Стефанчука,

визнання моральних засад суспільства межами здійснення суб'єктивних цивільних прав є недоцільним на законодавчому рівні у зв'язку з їх нестійким характером, невизначеністю у відповідних нормативно-правових актах та відсутністю єдиного критерію розуміння моральних засад [2, с. 12].

Ми не можемо повністю погодитись з вказаною позицією, оскільки вірно те, що єдиного для всіх правильного розуміння моралі та моральних вчинків немає, проте, все ж таки позитивне закріплення моралі знаходить своє вираження у таких правах особи, як право на честь та гідність, справедливість та добросовісність. У разі виникнення спору щодо захисту цих прав, рішення приймає суд, яке, відповідно до ст. 212 ЦПК [12], залежить від його внутрішнього переконання, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів.

Поєднання інтересів автора з інтересами суспільства є запорукою стабільності та творчого прогресу у державі. Безумовно, автор є головною фігурою у процесі творчості, і саме він, як ніхто інший зацікавлений у ефективній охороні своїх суб'єктивних авторських прав. Однак, автор не єдина особа, яка має інтерес до твору, не менш значущим суб'єктом є суспільство, яке безпосередньо зацікавлене як у доступі до творчих здобутків автора, так і у ефективній та своєчасній охороні авторського права. Роль суспільства дуже вагома, оскільки, з одного боку, воно виступає як "споживач" та "суддя" результатів творчої діяльності, тим самим здійснює вплив на самого творця, спонукаючи його до

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

створення нових, якісних та необхідних для суспільства творів. З іншого боку, вплив твору на суспільство може бути надто сильним, що призведе до несподіваних наслідків.

В.А. Рассудовський, підкреслюючи значення творів науки для розвитку суспільства, зазначав, що авторське право набуває широкого змісту тоді, коли автор реалізує своє суб'єктивне право шляхом використання твору, особливо якщо використання твору науки здійснюється не тільки в інтересах автора, а й в інтересах суспільства [5, с. 2-5].

Крім інтересів суспільства та держави, здійснення суб'єктивних авторських прав науково-педагогічних працівників може бути обумовлено інтересами окремих суб'єктів, зокрема інтересами відповідного вищого навчального закладу, який зацікавлений у збереженні прав на об'єкт інтелектуальної діяльності, створений у ВНЗ, та в особі керівника ВНЗ спроможений визначати порядок, строки, способи здійснення суб'єктивних авторських прав на науковий твір.

Межі здійснення цивільних прав визначаються також і способом їх здійснення. Так, відповідно до ст. 427 ЦК України, майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані за законом повністю або частково іншій особі. Стаття 33 Закону України “Про авторське право та суміжні права” [13] конкретизує це право особи, визначаючи можливість передання прав на використання твору на підставі договору, що укладається у письмовій формі.

Також, межі здійснення суб'єктивного цивільного права визначаються характером та межами наданих суб'єкту засобів примусового

здійснення та захисту належних йому прав. Порушення меж суб'єктивного права при його здійсненні іноді вважають зловживанням правом. Існує позиція про недоцільність використання терміна “зловживання правом” з огляду на те, що особа, яка здійснює своє право, не може завдати шкоди іншим особам. Отже, на погляд прихильників цієї точки зору, дії, які можна розцінювати як зловживання правом, виходять за межі його здійснення. Так, зокрема М.М. Агарков вважав, що здійснення права не може бути протиправним, а отже, зловживання правом завжди відбувається за його межами [3, с. 427].

На думку інших авторів, існування терміна “зловживання правом” теоретично виправдано, оскільки уповноважена особа, маючи суб'єктивне право і спираючись на нього, виходить за межі дозволеної поведінки — зловживає своїм правом. Не маючи суб'єктивного права, неможливо ним зловживати [6, с. 256]. На погляд М.Й. Бару, термін “зловживання правом” має право на існування та виражає такі відносини, де уповноважений суб'єкт допускає недозволене використання свого права, але ззовні завжди спирається на суб'єктивне право [7, с. 118].

Відповідно до іншої правової позиції, якщо існує право, отже, існує і зловживання ним у тій чи іншій формі [8, с. 166]. З точки зору В.П. Грибанова, зловживання правом лише тоді має місце, коли відбувається використання суб'єктивного права “во зло”. Можливість використання суб'єктивного права “во зло”, він пояснював наявністю двох складових поведінки людини: суб'єктивного моменту, тобто розуміння власної поведінки, та об'єктивного

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

моменту власне самої поведінки. Отже, про зловживання правом можна говорити лише тоді, коли суб'єкт має відповідне суб'єктивне право. У тому випадку, коли особа вчиняє певні дії за відсутності в неї відповідного суб'єктивного права, говорити про зловживання правом не можна. Такі дії можуть бути правопорушенням, якщо вони суперечать нормам закону, або правомірними, якщо вчиняються для захисту охоронюваного законом інтересу, проте, не зловживанням суб'єктивним правом. На погляд В.П. Грибанова, проблема зловживання правом пов'язана не з суб'єктивним правом та його змістом, а саме з процесом його реалізації, з його здійсненням [1, с. 43]. Підтримуючи позицію В.П. Грибанова, М.О. Стефанчук визначає поняття “зловживання правом” — як передбачену нормами права поведінку правомочної особи щодо здійсненню свого суб'єктивного права, якою може бути завдано шкоди іншим особам [2, с. 12].

Виходячи зі змісту ст. 13 ЦК України, можна дійти висновку, що під зловживанням правом слід розуміти не тільки дії, вчинені особою під час реалізації свого суб'єктивного права з винятковим наміром завдати шкоди іншій особі. Дії, вчинені особою під час реалізації свого суб'єктивного права з правомірними намірами, в тому числі без наміру завдати шкоди іншій особі, також слід розглядати як заборонене законодавством зловживання правом [10, с. 24]. Зловживання правом можливе як у формі активних дій, так і у пасивній поведінці. Так, у випадку, якщо науково-педагогічний працівник несвоєчасно передає твір замовнику, можна говорити про зловживання правом у пасивній

формі, оскільки в даному випадку діям науково-педагогічного працівника притаманні такі ознаки як: наявність реальної можливості здійснення свого суб'єктивного права, здійснення його за власним волевиявленням, утримання від предання твору у відповідний строк та заподіяння шкоди замовникові. Причому в даному випадку у особи були відсутні наміри завдати шкоду іншій особі. В іншому випадку, наприклад, коли науково-педагогічний працівник здійснює своє право на створення відповідного наукового твору, та свідомо використовує певну наукову працю без зазначення імені автора. У цьому разі можна говорити про активну форму зловживання правом з наміром завдати шкоди. Уповноважена особа може здійснювати свої права шляхом вчинення дій, які визначаються змістом суб'єктивного права як забезпеченого законом ступеня можливої поведінки цієї особи. У разі порушення особою норм чинного законодавства, при здійсненні своїх суб'єктивних прав, суд може зобов'язати її припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені у ст. 16 ЦК України та іншими нормативно-правовими актами.

Отже, здійснення суб'єктивних авторських прав науково-педагогічних працівників обумовлено певними межами: індивідуалізація та правосуб'єктність науково-педагогічного працівника (рівень професійної діяльності, освіти, науковий стаж, організаторські здібності, наукові досягнення, рівень ораторського мистецтва та інші); часові межі; способи здійснення суб'єктивних авторських прав; інтереси інших осіб, інтереси суспільства та держави в цілому. ♦

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

Список використаних джерел:

1. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. — М.: “Статут”, 2000. — 411 с. (Классика российской цивилистики).
2. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб’єктивних цивільних прав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.03 / Інститут держави та права ім. В.М. Корецького НАН України. — К., — 2006. — 20 с.
3. Агарков М.М. Проблема злоупотребления правом в советском гражданском праве “Известия АН СССР”, отделение экономики и права, 1946, №6, 425с.; Рясенцев В.А. Условия и юридические последствия отказ в защите гражданских прав. “Советская юстиция”, 1962, № 9. — 8 с.
4. Шишка Р.Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: Монографія. — Х: Вид-во Нац. ун-ту внутр.справ, 2002. — 368 с.
5. Рассудовский В. Правовая охрана авторства и приоритета в науке. Сообщение на заседании секции №3. “Хоз расчет и эконом. стимулирование научных и техн. исследований” на научном симпозиуме по проблеме “Управление, планирование и организация научных и технических исследований” — М. 1968. — с 12. — С. 4-5.
6. Цивільне право України: підручник: У 2 т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л.М., Жилінкова І.В. та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасібо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — Т. 1. — 480 с.
7. Бару М.И. О ст. 1 Гражданского кодекса. “Советское государство и право”, 1958, №12. —118 с.
8. Мойсей А., Сибов Л. Злоупотребление правом интеллектуальной собственности. Материалы 13 Международной научно-практической конференции “Актуальные проблемы интеллектуальной собственности”, Ялта, 1-5 сентября 2008. — С. 166-168.
9. Мічурін Є.О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (теоретико-правовий аспект): монографія. — Х.: Юр. світ, НДІ Приватного права та підприємництва АПрН України, 2008. — 484 с.
10. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За ред. Розробників проекту Цивільного кодексу України. — К.: Істина. — 928 с.
11. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. №435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №40. — Ст. 356.
12. Цивільно-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради. — 2004. — №40-41, 42. — Ст. 492.
13. Про авторське право та суміжні права: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 10. — Ст. 62.
14. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України №1977-XII від 13 грудня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — №12. — Ст. 165.
15. Про вищу освіту: Закон України від 17 січня 2002 року №2984-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — №20. — Ст. 134.
16. Про затвердження Положення про обрання та прийняття на роботу науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації. Офіційний вісник України від 01.08.2003 — 2003 р., №29, стор. 531, стаття 1515, код акта 25830/2003.

“БРЕНД” ЯК СКЛАДНИЙ ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ОБОРОТУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

Ольга Кулініч,
*доцент кафедри права інтелектуальної власності та
корпоративного права Одеської національної юридичної
академії, кандидат юридичних наук*

У сучасному світі термін “бренд” використовується для всього, що є унікальним, індивідуальним, престижним, має репутацію, яка складається протягом певного періоду часу і дозволяє одержати доходи, що перевищують доходи, одержані за її відсутності. Чинне законодавство України не містить визначення поняття “бренд” та залишає поза межами правового регулювання визначення способів його юридичного захисту. Це пояснюється тим, що бренд складається з певної кількості окремих об’єктів права інтелектуальної власності, для кожного з яких застосовуються відповідні охоронні засоби захисту. Бренд є складним правовим засобом індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг і поєднує в собі як результати літературно-художньої діяльності, так і науково-технічної творчості.

Питання створення успішного бренду, його позиціонування на ринку, управління брендом розглядалися у роботах Т.А. Алієва, О. Бродської, О.О. Власенко, О.В. Зозульова, Е.В. Мамонтова, Л.В. Пан, А. Савельєва, Е.В. Савіковської, Д. Ульріх, І.А. Шелєп, Л. Шульгиної та ін. Разом з цим, не було надано належної уваги структурним компонентам “бренду”, особливостям їх правової охорони.

Метою даної статті є визначення поняття, ознак бренду як складного правового засобу індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг; його складових, як залежно від особливостей сприйняття їх фізичними особами (потенційними чи дійсними споживачами), так і залежно від режиму правової охорони кожного з об’єктів — складових бренду.

Традиційно в юридичній літературі “бренд” визначається як відома торговельна марка, що дозволяє відокремити певний товар (послугу) серед подібних на ринку товарів (послуг). Цивільний кодекс України від 16.01.2004 р., не згадуючи термін “бренд”, розкриває поняття торговельної марки у ст. 429 як будь-яке позначення або будь-яку комбінацію позначень, придатних для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

Про певне звуження такого сприйняття бренду свідчать інші думки, що висловлюються у правовій літературі та у маркетингових дослідженнях.

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

Наприклад, В.Д. Базилевич визначає бренд як *широковідомий товарний знак*; набір символів та асоціацій, що формують у суб'єктів ринку позитивний образ продукції фірми; як створений у свідомості людини *образ* товару, фірми, орієнтований на думки, почуття та емоції особистості; як *відчуття* споживача стосовно продукції певної фірми, що формує його довіру і відданість їй; як *враження*, яке складається із сукупності невідчутних властивостей товару (найменування, упаковки, якості, історії, репутації тощо) і закріплюється на рівні підсвідомості людини. Бренд поєднує символи та асоціації і є своєрідним “контрактом” між виробником і споживачем [1, с. 159-160].

Бренди — “губки”, що вбирають в себе інформацію, образи, асоціації. Вони перетворюються на психологічні концепції, що залишаються в думках людей, де вони можуть залишитися навіки. Таким чином, не можна повністю контролювати бренди. У кращому випадку, можна їх спрямовувати і впливати на них (Scott Bedbury (Nike, Starbucks)) [2].

Бренд — це невідчутна сума властивостей продукту: його імені, упаковки і ціни, його історії, репутації і способу рекламування. Бренд також є поєднанням враження, яке він справляє на споживачів, і результатом їх досвіду у використуванні цього товару (Девід Огілві (David Ogilvy)) [3].

Аналогічно, звертаючись до свідомості споживачів, Е. Тіллінг визначає бренд як *образ, набір вражень і асоціацій*, що дозволяє відрізнити і вибрати товар того або іншого виробника. Серед складових бренду він виокремлює товарний знак, фірмове найменування, об'єкт

авторського права та промислові зразки [4, с. 16].

Слід звернути увагу на певну незгодженість цієї позиції. У той час як визначення бренду Е.Тіллінг надає з точки зору фізичних осіб-споживачів, складові бренду він визначає з юридичної точки зору.

Виокремлення у бренді таких компонентів, як торговельна марка (знак для товарів і послуг), комерційне (фірмове) найменування, об'єкти авторського права та права промислової власності, є доцільним, але на практиці найчастіше охорона одного з компонентів бренду може здійснюватись одночасно у декількох правових режимах, як наприклад, пляшки “Nesquik” у формі зайця (одночасно як зареєстрованого промислового зразка та об'ємного знака для товарів і послуг) чи назви “Тилимилитрядия” (як назви вигаданої країни — самостійного об'єкта авторського права (серія “Казки Козлова”, що відтворено у мультиплікаційному фільмі творчого об'єднання “Екран”, 1980 р. “Трям! Здравствуйте!”) та зареєстрованого комерційного (фірмового) найменування).

Як вдало зауважує Л. Лисенко, кожне вигадане слово, малюнок, поєднання знаків може стати об'єктом інтелектуальної власності, що має цінність. Найчастіше правової охорони потребують: оригінальне словесне найменування суб'єкта, емблема (образотворчий елемент), логотип (комбінація словесного та образотворчого елементів), слоган, найменування та етикетка, оригінальна упаковка товару [5, с. 62].

Надаючи перевагу продукції або послугам тієї чи іншої торговельної марки, найчастіше особи керуються власними переконаннями, відчуття-

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

ми, уявою та асоціаціями. На наш погляд, видається більш доцільним виділення серед складових бренду окремих об'єктів, які впливають саме на відчуття, уяву та асоціації, а отже, й на вибір фізичних осіб, з наступним аналізом правових режимів їх охорони.

Видається доцільним здійснення такої класифікації саме відповідно до існуючої у людини системи органів відчуттів: зору, слуху, нюху, дотику, смаку.

Викладене дозволяє компонентами бренду визнавати об'єкти, що відтворено:

- у **візуальній формі**, які сприймаються органами зору, а саме: знаки (логотип, торговельна марка (знак для товарів та послуг)), форми (об'ємна торговельна марка, промислові зразки), зображення (фізичних осіб, корпоративних героїв), словесні знаки чи фрази (слоган, комерційне найменування), будь-які світлові ефекти, зовнішній вигляд виробу, оформлення упаковки тощо;
- у **звуковій формі**, які сприймаються органами слуху: мелодії, оригінальні звуки, слогани тощо;
- у **нюховій формі**, які сприймаються органами нюху, як наприклад, певні аромати;
- у **дотиковій формі**, які сприймаються органами дотику, як-то: оригінальні зовнішні форми, специфічна поверхня упаковки тощо;
- у **смаковій формі**, які сприймаються органами смаку, як наприклад смак напою чи їжі тощо.

Слід звернути увагу, що деякі з складових бренду можуть бути доступними для сприйняття одночасно в декількох формах.

Одним з розповсюджених **візуальних компонентів** бренду є комерційні найменування, торговельні марки, корпоративні герої, зображення та образи фізичних осіб, що відтворено безпосередньо у торговельних марках чи опосередковано при рекламуванні продукції (послуг).

Комерційне (фірмове) найменування — це своєрідний “псевдонім” суб'єкта господарювання, що може використовуватися ним для індивідуалізації власної підприємницької (господарської) діяльності. Цей “псевдонім”, на відміну від найменування юридичної особи, може відчувуватися при продажу цілісного майнового комплексу, що використовується для ведення цієї діяльності. Саме ця можливість відчуження комерційного найменування, його переходу до іншого суб'єкта підприємницької діяльності й становить корінну відмінність між найменуванням юридичної особи і комерційним найменуванням [6, с. 7].

Для ефективного візуального сприйняття та швидкого запам'ятовування комерційного найменування певне значення, крім власне назви, належить оригінальному шрифту, стилю, кольору оформлення комерційного найменування.

Визнаним і найвагомішим компонентом бренду є **торговельна марка** (знаки для товарів і послуг). За формою вираження розрізняють словесні, зображувальні, об'ємні, комбіновані, звукові, світлові, нюхові, голографічні та інші види торговельних марок. При створенні торговельної марки чи при обранні комерційного найменування одним з вдалих піарходів є використання у них **образів чи імен фізичних осіб**.

Наприклад, у торговельних марках можливе використання образу

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

фізичної особи у таких двох формах, а саме:

- використання безпосередньо **зображення реальної особистості** (як правило, засновника компанії) та його прізвища чи імені у найменуванні, що надалі є вагомим фактором для впізнання марки, наприклад, “Довгань”, “Uncle Bens”;
- використання **вигаданих особистостей** у рекламних кампаніях, найчастіше художніх персонажів з різноманітних кінофільмів, театральних вистав (Джеймса Бонда, Штірліца, Остапа Бендера).

Розмежовуючи використання зображення та образу фізичної особи, слід зазначити, що у сучасній американській доктрині “право на образ” стосується не тільки зображення, голосу чи імені, але й інших елементів, що індивідуалізують особу чи сценічний образ особи. У цьому значенні об’єктом охорони можуть стати пози, манера одягатися, характерні вирази і т.д. Іншими словами, об’єктом охорони може стати будь-яка *вада, здатна викликати у свідомості образ знаменитості*. Таким чином, термін “право на образ”, зачіпає образ людини в цілому, що складається зі всієї сукупності елементів (починаючи від імені і зображення та закінчуючи манерою говорити і стилем одягу) [7, с. 41]. Викладене дозволяє зробити висновок, що не завжди зображення певної фізичної особи на торговельних марках може створювати певний образ у сприйнятті споживача, як наприклад, у випадку, коли споживачу про цю особу нічого не відомо.

Для того, щоб визнаватися складовою частиною бренду, образи повинні відповідати вимогам індивіду-

альності, тобто відрізнятися від образів інших осіб. На погляд Р.О. Стефанчука, поняття “індивідуальність” є доволі різноманітним та таким, що включає в себе низку особливостей фізичної особи, пов’язаних з її національною, культурною, релігійною, мовною та іншими самобутністями. З огляду на структуру особистості, вказані особливості можуть виражатись у:

- *зовнішньому вигляді фізичної особи* (зовнішність, зріст, фігура, зачіска, колір очей, фізичні дані, одяг, інші елементи, а також сукупність усіх цих елементів);
- *голосі фізичної особи* (сукупність різноманітних за висотою, силою та тембром звуків, що відтворюються людиною, у формі слів, мелодій, свисту тощо) та мові (система звуків з усіма своїми особливостями, наприклад, невимова окремих звуків, говір, заїкання, слова-паразити, сміх тощо);
- *манері поведінки* (поводження у стосунках з іншими особами та особливості у ставленні до речей, наявність моральних принципів, звичок та інших особливостей характеру);
- *інтелектуальному, культурному та освітньому рівнях* (вміння спілкуватися, знання правил гречності, дотепність, кмітливість, хист, використання спеціальної термінології, сленгу, знання та застосування іноземних мов тощо).

Сукупність усіх зазначених елементів може створювати певне цілісне сприйняття особи як певного індивідуума, і охоплюватись загальним поняттям стиль (імідж), що доволі близько межує та взаємопов’язане з поняттям репутації [8, с. 444-445].

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

На наш погляд, наявність зазначених проявів індивідуальності фізичних осіб при рекламуванні того чи іншого товару має на меті справлення враження на споживача. Адже, чим “яскравіша індивідуальність” пов’язується з тією чи іншою торговельною маркою, тим легшим є запам’ятовування зв’язку між образом та торговельною маркою.

Крім образів складовою частиною бренду можуть виступати корпоративні герої — вигадані чи реальні представники тваринного чи рослинного світу: динозаврик Дино (“Danone”), крокодил (“Lacoste”), мушлі (“Shell”), пташки в гнізді (“Nestle”), верблюд (“Camell”), довговухий звір (“Wimm-Bill-Dann”). Слід звернути увагу, що корпоративні герої можуть бути частиною торговельної марки, або окремо від неї зареєстровані як знаки для товарів чи послуг.

Крім безпосереднього використання різноманітних комерційних образів у торговельних марках, слід звернути увагу, що **опосередковано образ вигаданих чи реальних особистостей** також може виступати складовою частиною бренду, як у випадку, коли ці особи беруть участь у рекламній кампанії товарів чи послуг. При обранні тієї чи іншої особи для реклами товару чи товарної лінії, товаровиробник розраховує на зовнішність, специфіку статусу, харизму осіб, їх рольову здатність та можливість впливу на аудиторію, для збуту якій призначений товар. Як правило, привабливих, стильних жінок найчастіше обирають для реклам колекцій одягу; жінок — визнаних у світі еталонів жіночності та краси — для реклами косметичної продукції; спортсменів — для реклами безалко-

гольних енергетичних напоїв чи спортивного одягу, взуття тощо. Правильний вибір популярної людини прямо пропорційно впливає на попит на продукцію. Але, на жаль, іноді дуже популярні і визнані особи не в змозі впливати на продаж того чи іншого товару, це відбувається за рахунок їх несумісності. Повинна бути гармонія між товаром та особою, тобто товар, що рекламує особа, повинен призначатися саме для кола прихильників цієї особи, цей товар дійсно повинен бути їм потрібним, у іншому випадку залучення “зірки” суттєво не вплине на обсяг продажу товарів.

В той час як використання зображення фізичної особи у торговельних марках завжди визнається складовою частиною бренду, визнати той чи інший образ фізичної особи його складовою можливо лише за таких умов:

- особа бере участь у рекламі товарів певної торговельної марки протягом тривалого періоду часу;
- ця особа не рекламує подібні за призначенням товари чи послуги інших виробників (послугодавачів);
- у споживачів при згадуванні імені особи чи торгової марки виникає асоціативний взаємозв’язок між торговельною маркою та особою.

За цих умов, на наш погляд, можна виявити безпосередній вплив такої фізичної особи на рівень продажу товарів, а отже, й належність особи до певного бренду. Свідченням цього також є витрати компаній на залучення у рекламах тієї чи іншої популярної особи.

Експерти журналу Adweek склали перелік десятки кінозірок, які одержали найбільші гонорари за

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

зйомки в рекламі. Перше місце займає голлівудська діва Кетрін Зета-Джонс, яка одержала за рекламу стільникового оператора \$20 млн. На другому і третьому місці — Анджеліна Джолі та Ніколь Кідман. Кетрін Зета-Джонс уклала в 2005 році дворічний контракт з оператором стільникового зв'язку T-Mobile на загальну суму близько \$20 млн. Згідно з контрактом образ Кетрін використовувався в принтах. Рекламне агентство Publicis зняло за участю актриси рекламний ролик. Анджеліна Джолі, яка зайняла друге місце за сумою гонорарів за рекламу, заробляє по \$4 млн. на рік. Такий гонорар Джолі виплачує за право використовувати її обличчя і образ fashion-бренд St. John (найвідоміша в світі марка в'язаного і трикотажного одягу). Контракт укладений на три роки, тому в сумі рахунок Анджеліни збільшиться на \$12 млн. Ніколь Кідман уклала в 2004 році трирічний контракт з косметичним концерном Chanel №5 і не набагато відстає за рекламними гонорами від Джолі. Гонорар Кідман складає близько \$4 млн. в рік. У рамках співпраці 2004 року був знятий і випущений на екрани один з найдорожчих в історії рекламної індустрії роликів [9].

Таким чином, викладене підтверджує, що, дійсно, образ певної фізичної особи протягом тривалого періоду, під час дії рекламних кампаній, може бути вагомою складовою частиною бренду.

Однією із **звукових** складових бренду є музичний твір. Як правило, не виникає спірних питань, коли певні музичні звуки зареєстровані як знаки для товарів та послуг, наприклад, музичний логотип Nokia, але найчастіше *музичний твір*, не

зареєстрований як знак для товарів чи послуг, стає складовою бренду при використанні його за згодою правоволодільців під час різноманітних рекламних акцій, аудіо, відеореklamних роликів. Наприклад, під час реклами шоколаду “Корона” (Kraft Foods) протягом тривалого часу використовувалась музична композиція у виконанні Ані Лорак “Корона” (поза рекламою відома під назвою “Dream’s Angel”). Аналогічним прикладом є музичний супровід реклами шоколадної продукції “Roshen” — з початку це була композиція у виконанні Святослава Вакарчука (“Шлях до дому”), а згодом композиція “Comfortable Place” (Russell Simens).

Наступною складовою бренду, що може бути відтворений як у звуковій, так і у візуальній формі, виступає “*слоган*” — твір, що використовується для маркування товарів (послуг) і охороняється авторським правом [1, с. 159]; лаконічна, що легко запам’ятовується фраза, яка виражає суть рекламного повідомлення [10]. Це рекламний девіз, обраний для певного товару, робіт (послуг) чи для компанії, що займається продажем товарів, наданням послуг.

Слід зазначити, що слоган повинен привертати та утримувати увагу потенційних чи реальних споживачів продукції (отримувачів послуг), бути простим, інформативним та таким, що легко запам’ятовується. Слоган може бути зареєстрований як частина торговельної марки, чи не бути нею, але у будь-якому випадку його створення та використання спрямоване на закріплення асоціативності призначення якої-небудь продукції, робіт (послуг), їх певної якості та безпосередньо їх виробника.

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

Розрізняють такі види слоганів:

- пов'язані — включають назви продукту та є невіддільним від назви;
- прив'язані — співвідносяться з назвою ритмічно і фонетично, можна використовувати без назви товару, але тоді слоган не буде зрозумілим;
- вільні — самодостатні і незалежні, але далеко не завжди асоціюються з назвою товару [10].

Для перевірки дії слогана пропонується така шкала його психологічної ефективності:

- споживач прагне позбавитися дії слогану, бажання не придбавати товар;
- споживач залишається байдужим, не з'являється бажання придбавати товар;
- слоган привертає увагу, викликає жвавий інтерес, цікавість, запам'ятовується і сюжет реклами і те, що рекламують;
- інтерес у споживача, позитивні емоції, бажання купити товар (отримати послугу) [11].

Не слід забувати, що складання та використання слоганів повинно відбуватися відповідно до принципів добросовісної конкуренції. Іноді виникають спори, пов'язані з недобросовісністю слоганів, як це було у рекламних кампаніях молока, коли один виробник використовував слоган “Просто — молоко”, а інший “Краще ніж просто молоко”. При цьому реклама молока зі слоганом “краще, ніж просто молоко”, завжди була після реклами “просто молока”. Безумовно, при моделюванні слоганів не є бажаним використання порівняльної методики.

Найчастіше слогани використовуються протягом певного часу та змінюють один одного, що обумовле-

но зміною відповідних промо-акцій компанії. Прикладом стали слогани, що використовувались з 2000 р. у промо-акціях продукції “Roshen” — “Солодкий знак якості”, “Україна. Від краю до краю!”, “Українці. Від серця до серця!”.

Серед компонентів бренду, що відчуються у дотиковій формі є оригінальні зовнішні форми товарів, специфічна поверхня упаковки чи власне товару тощо. У даному випадку йдеться про незвичну за певними якостями поверхню чи форму, яка властива тільки групі товарів певного товаровиробника.

Серед компонентів бренду, що відчуються на запах, можна відзначити різноманітні аромати. Багато з них охороняється у режимі знаків для товарів та послуг, а їх форми у режимі конфіденційної інформації (комерційної таємниці).

Серед смакових компонентів бренду можна відзначити оригінальний смак напою чи їжі тощо. Наприклад, смак з дитинства — відома у радянські часи вода “Байкал” або у сучасному світі швидкого харчування — смак гамбургера, що є складовою частиною бренду “McDonald's”.

Викладене дає підставу стверджувати, що поняття “бренд” є ширшим, ніж торговельна марка і залежно від свідомості кожної особи, її уяви, відчуттів та особливостей сприйняття, як його складові можуть виступати різноманітні об'єкти права інтелектуальної власності, відтворені у найрізноманітніших формах (візуальній, звуковій, нюховій, дотиковій, смаковій). На наш погляд, залежно від особливостей сприйняття кожна особа на перше місце ставить один чи кілька з цих компонентів, які у своїй сукупності

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

складають поняття “бренд”. Спільними рисами цих складових є їх відомість, упізнавання та належність до одного товару (послуги). Розглядаючи з правової точки зору режими цих складових, слід звернути увагу, що певні з цих об’єктів можуть охоронятися одночасно у декількох правових режимах, на вибір праволодильця такого об’єкта.

Законодавець Російської Федерації ст. 1240 ЦК РФ, закріпивши порядок використання результатів інтелектуальної діяльності у складі складного об’єкта, на жаль, обмежив перелік складних об’єктів тільки кінофільмами, іншими аудіовізуальними творами, театральними постановками, мультимедійними продуктами та єдиними технологіями. Видається спірним таке обмеження, адже з часом можуть з’являтися й нові складні об’єкти права інтелектуальної власності, до переліку яких, на наш погляд, відносяться бренди.

Ознаками бренду як складного засобу індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг є:

- відомість учасників цивільного обороту, товарів та послуг, що виступають під певним брендом;
- складний правовий режим бренду — поєднання у ньому різних об’єктів права інтелектуальної власності (результатів літературно-художньої та науково-технічної діяльності);
- створення чи використання кожного з таких різних об’єктів відбувається саме для товарів (робіт, послуг) певного товаровиробника (послугодавача);
- рівнозначність окремих компонентів бренду щодо інших, тобто кожен із складових не є го-

ловним щодо інших;

- самостійне значення складових бренду, що можуть використовуватись як разом, так і окремо від інших компонентів;
- обмеженість застосування кожного з компонентів бренду у часі, тобто через певний період компоненти можуть замінюватись іншими внаслідок певних обставин (запровадження нових промо-акцій, морального старіння такого компонента чи для підтримки інтересу до такого об’єкта).

Враховуючи викладене, пропонується таке визначення бренду як складного правового засобу індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг.

Бренд — це складний правовий засіб індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг, якому притаманний певний ступінь відомості (популярності) та який складається з різних об’єктів, самостійно цінних, однаково важливих за значимістю об’єктів права інтелектуальної власності, які мають певний період “життя” як складової бренду, але саме у своєму поєднанні створюють його унікальність, індивідуальність та популярність.

Незважаючи на дискусійність окремих положень даної роботи, слід зазначити, що потребують також подальшого дослідження проблеми визначення правового режиму охорони бренду та співвідношення правової охорони окремих його складових. ♦

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. *Інтелектуальна власність: підручник*. — К.: Знання, 2006. — 431 с.
2. Електронний ресурс: http://pprint.ur.ru/view_text/id/24.htm
3. Електронний ресурс: http://brand.report.ru/_5FolderID_222_.html
4. Тиллинг Е. Некоторые аспекты правовой охраны бренда как объекта интеллектуальной собственности // *Правовая поддержка рекламы и защита интеллектуальной собственности: сборник / Сост. И.Г. Шаблинский; Под ред. А.А. Гольцблата*. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. — С. 15-24.
5. Лысенко Л. Значение первичной регистрации для последующей защиты бренда // *Правовая поддержка и защита интеллектуальной собственности: сборник. / Сост. И.Г. Шаблинский; Под ред. А.А. Гольцблата*. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. — С. 61-65.
6. Тверезенко О. *Проблемні аспекти використання комерційних найменувань* // *Правовий тиждень*. — 2008. — №20 (93) від 13 травня 2008 р. — С. 7.
7. Бабкин С.А. *Интеллектуальная собственность в сети Интернет*. — М.: АО "Центр ЮрИнфоР", 2006. — 512 с.
8. Стефанчук Р.О. *Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / відп. ред. Я.М. Шевченко*. — Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2007. — 626 с.
9. Електронний ресурс: <http://www.iwotap.ru/article790.html>
10. Електронний ресурс: http://ru.wikipedia.org/wiki/СлоганРекламный_слоган
11. Електронний ресурс: <http://slogans.ru/index.php?id=138>

ЦІКАВО ЗНАТИ**СКЛО, ЩО НЕ РОЗБИВАЄТЬСЯ**

Скло, яке розбивається, широко використовується в автомобільній промисловості та будівництві. Сьогодні воно повсюди, але, коли в 1903 році французький вчений (а також художник, композитор, письменник) Едуард Бенедиктус упустив на підлогу скляну колбу і вона не розбилася, він дуже здивувався. Як з'ясувалося, в ній зберігався розчин коллоїда, розчин випарувався, але стінки колби були вкриті його тонким шаром.

В той час у Франції стрімко розвивалася автомобільна промисловість, і вітрове скло виготовляли зі звичайного скла, це було причиною багатьох травм водіїв, на що звернув увагу Бенедиктус. Він запропонував використовувати свій винахід в автомобілях для безпеки водіїв, але автомобілебудівники вважали його занадто дорогим для виробництва.

Лише через багато років, коли під час Другої світової війни триплекс (таку назву отримало нове скло) використовувався для протигазів, у 1944 році фірма Volvo використала його і в автомобілі.

За матеріалами сайту: [http:// Luxetmag.ru](http://Luxetmag.ru).

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ В БОРОТЬБИ З НЕДОБРОСОВІСНОЮ КОНКУРЕНЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Юрій Носік,

*доцент кафедри цивільного права юридичного
факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук*

Комерційна таємниця є одним з ефективних засобів здобуття та утримання економічних переваг на конкурентному ринку. Правова охорона та забезпечення цієї властивості комерційної таємниці започаткувалась ще в XIX столітті й з тих пір отримала істотний розвиток як на рівні національних законодавств, так і на міжнародному рівні. Саме в контексті забезпечення ефективного захисту проти недобросовісної конкуренції, в розумінні ст. 10-bis Паризької конвенції про охорону промислової власності [1], надається охорона закритій інформації за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) [2]. Однак реалізація положень цих та інших міжнародних актів, спрямованих на захист комерційної таємниці, в законодавстві України, як і власне побудова національної юридичної системи боротьби з недобросовісною конкуренцією в цій частині, пов'язані з низкою правових проблем, аналізу яких присвячена дана стаття.

Становлення в законодавстві про захист від недобросовісної конкуренції правового регулювання суспільних відносин, які виникають з приводу комерційної таємниці, склало окремий напрямок розвитку законо-

давства про комерційну таємницю в Україні [3] з початку 90-х років XX століття. Примітною рисою його норм є домінуючий охоронно-правовий характер.

Спеціальне регулювання відносин щодо комерційної таємниці в контексті забезпечення вільної і добросовісної конкуренції в Україні вперше з'явилося в Законі України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності" від 18 лютого 1992 р. [4]. Отримання, використання та розголошення комерційної таємниці з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця Закон відносив до недобросовісної конкуренції. У Законі закріплювався принцип повного відшкодування збитків, заподіяних недобросовісною конкуренцією, а також вирішувалося питання відшкодування органами Антимонопольного комітету України шкоди, заподіяної розголошенням отриманої в ході своєї діяльності комерційної таємниці підприємств. Проте 3 березня 1998 року норми щодо комерційної таємниці з даного Закону були вилучені та заміщені бланкетним посиланням про те, що правові засади захисту від недобросовісної конкуренції визначаються

ЗАХИСТ ПРАВ

Законом України "Про захист від недобросовісної конкуренції" [5], який був прийнятий 7 липня 1996 р. і детальніше регулює ці відносини.

Зазначений Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" [6] містить главу, присвячену визначенню неправомірних дій щодо комерційної таємниці, які мають кваліфікуватися як недобросовісна конкуренція. Чотири статті цієї глави розкривають поняття "неправомірного збирання" комерційної таємниці, її "неправомірного використання", "розголошення" та "схилення до розголошення комерційної таємниці". Що ж стосується власне поняття "комерційної таємниці", то для його з'ясування необхідно звернутись до ч. 1 ст. 505 Цивільного кодексу України [7], відповідно до якої під комерційною таємницею слід розуміти інформацію, яка є конфіденційною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з тим видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її конфіденційності, вжитих особою, яка законно володіє цією інформацією.

Неправомірним збиранням комерційної таємниці вважається набування протиправним способом відомостей, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю. Важливо підкреслити, що недобросовісною конкуренцією буде лише неправомірне збирання відомостей, які становлять комерційну таємницю. Заходи з пошуку і збору інформації способами, які не порушують суб'єктивних прав осіб та

вимог законодавства, не складають правопорушення. Навіть навпаки, економіко-правова модель комерційної таємниці з метою подальшого інноваційного руху стимулює намагання законно роздобути ту інформацію, яка забезпечує конкурентні переваги одного учасника ринку над іншими. Відповідно до ч. 3 ст. 162 Господарського кодексу України [8] особа, яка самостійно і добросовісно одержала інформацію, що є комерційною таємницею, має право використовувати цю інформацію на свій розсуд.

Умовою настання відповідальності за неправомірне збирання комерційної таємниці, як і за її розголошення та схилення до її розголошення, в Законі "Про захист від недобросовісної конкуренції" поставлено факт заподіяння або потенційну можливість заподіяння шкоди, незалежно від розміру останньої ("якщо це завдало чи могло завдати шкоди"). Незрозумілою залишається логіка законодавця в тому, чому ця умова не вимагається для притягнення до відповідальності за вчинення правопорушення в останній з вищеназваних форм недобросовісної конкуренції, а саме — за неправомірне використання комерційної таємниці. Адже неправомірне використання комерційної таємниці має ближчий і безпосередніший причинно-наслідковий зв'язок зі шкодою, заподіяваною правоволодільцю, аніж збирання, розголошення та схилення до розголошення його комерційної таємниці.

Проте з теоретичної точки зору, наведена умова юридичної відповідальності жодим чином не впливає на характеристику складу описаного в нормі правопорушення, яке і без цієї умови може бути або матеріаль-

ЗАХИСТ ПРАВ

ним, або формальним. Неістотним вбачається і практичний аспект цієї умови, оскільки будь-яке порушення суб'єктивних прав особи неодмінно зумовлює шкоду — якщо не майнову, то моральну точно. Розмір фактичної або гіпотетичної майнової чи моральної шкоди при цьому значення не має. Однак, слід визнати, що не завжди існує змога процесуально довести факт або можливість настання майнової чи моральної шкоди — це одна з найскладніших складових процесуальної діяльності потерпілого або його представника у справах про захист не лише прав на комерційну таємницю, а й інших суб'єктивних цивільних прав.

Іншою недоречністю закріпленої в Законі умови про шкоду є те, що вона має або може заподіюватися лише “господарюючому суб'єкту (підприємцю)”. По-перше, “господарюючий суб'єкт” і “підприємець” є різними за обсягом поняттями: перше з них ширше, а друге співвідноситься з ним як частина з цілим, — це породжує проблеми тлумачення і застосування правових норм. По-друге, не зрозуміло, якому саме “господарюючому суб'єкту (підприємцю)” має заподіюватися шкода: саме тому, чия комерційна таємниця була неправомірно зібрана або розголошена, чи будь-якому іншому “господарюючому суб'єкту (підприємцю)”. По-третє, всі із зазначених у Законі форм порушень прав на комерційну таємницю можуть мати серйозні негативні наслідки в контексті недобросовісної конкуренції та руйнування ринкового середовища і розбалансування нормальної ділової практики навіть безвідносно до шкоди, заподіяної конкретним учасникам такого ринку. З позицій забезпечення законодавством про

конкуренцію не тільки приватних, а й загальних, суспільних інтересів, ця обставина виглядає достатнім обґрунтуванням для застосування заходів юридичної відповідальності до правопорушника.

Аналізуючи розголошення комерційної таємниці як форму правопорушення за Законом України “Про захист від недобросовісної конкуренції” слід зазначити, що розголошенням комерційної таємниці тут названо ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на те, з відомостями, що відповідно до чинного законодавства України становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Ця норма потребує роз'яснення.

Перш за все, привертає до себе увагу звужене бачення законодавцем явища розголошення комерційної таємниці, що обмежується лише випадками її розкриття тими особами, які на законних підставах отримали доступ до відповідної інформації. Але ж таємниця може бути розголошена також тими, хто роздобув її незаконним шляхом — цього випадку Закон не торкається. Таким чином, за Законом України “Про захист від недобросовісної конкуренції” особа, яка неправомірно отримала відомості, що становлять комерційну таємницю, та розголосила їх, нестиме відповідальність лише за неправомірне збирання комерційної таємниці.

Наступне, що слід відзначити з приводу розголошення комерційної таємниці. Під “особою, якій відомості були довірені у встановленому порядку”, в першу чергу слід розуміти контрагентів за цивільно-пра-

вовими договорами правоволодільця (адже необхідність у повідомленні конфіденційної інформації може виникнути в рамках виконання практично будь-якого цивільно-правового договору). Тоді як “особами, яким комерційна таємниця стала відомою у зв’язку з виконанням службових обов’язків”, можуть бути працівники та посадові особи як самого правоволодільця, так й інших суб’єктів, в т.ч. органів державної влади та місцевого самоврядування, яким інформація з обмеженим доступом була розкрита відповідно до закону. Таким чином, до останньої категорії правопорушників можуть належати виключно фізичні особи, а це кардинально позначається на умовах та правових засадах їх юридичної відповідальності — про це йтиметься нижче.

Наведене зауваження щодо службових осіб буде аналогічним і з наступним антиконкурентним правопорушенням. Схилення до розголошення комерційної таємниці — спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв’язку з виконанням службових обов’язків відомості, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей. Очевидно, що тут мається на увазі схилення саме до неправомірного розкриття комерційної таємниці особі, яка не має правових підстав доступу до неї. Форми “спонукання” до розкриття таємниці можуть бути різними: обман, підкуп, шантаж, насильство тощо. Разом з тим, виокремлення “схилення до розголошення комерційної таємниці” в самостійну форму порушення законодавства про недобросовісну конкуренцію вбачається зайвим та необґрунтованим.

На жаль, не позбавлена недоліків також і остання з визначених в Законі України “Про захист від недобросовісної конкуренції” форм антиконкурентних правопорушень щодо комерційної таємниці. Неправомірним використанням комерційної таємниці є впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять відповідно до законодавства України комерційну таємницю. У цій нормі не враховано, що використання відомостей, які становлять комерційну таємницю іншої особи, буде незаконним і в тому випадку, коли комерційна таємниця була отримана (“здобута”) правопорушником цілком законно, але без права її використовувати, наприклад, з метою передання інформації третій особі або для її зберігання.

Зміст проаналізованих статей Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” можна розглядати не тільки як дефініцію відповідних правових термінів, але й як елемент диспозиції норм, що встановлюють відповідальність за антиконкурентні дії, оскільки відповідно до ст. 20 цього Закону вчинення дій, визначених у ньому як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення Антимонопольним комітетом України передбачених Законом штрафів, а також адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законодавством.

Такий вид санкції, як штраф, є адекватною формою адміністративного стягнення за правопорушення щодо комерційної таємниці з огляду на сферу його вчинення (сфера гос-

ЗАХИСТ ПРАВ

подарювання), де інші види санкцій можуть і не мати належного ефекту. Однак існуючі в Україні правові застави застосування штрафних санкцій за недобросовісну конкуренцію не можна оцінити як обґрунтовані, послідовні та виправдані. Тож далі йтиметься про проблеми застосування санкцій за недобросовісну конкуренцію в Україні.

Заходи юридичної відповідальності, встановлені Законом України "Про захист від недобросовісної конкуренції", застосовуються лише до юридичних осіб (ст. 21 і 22 Закону). Відповідальність фізичних осіб (як фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності, так і тих, що не є підприємцями) за вчинення дій, визначених як недобросовісна конкуренція у формі порушення прав на комерційну таємницю, виключена зі сфери дії цього Закону і введена в законодавство про адміністративні правопорушення. Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі — КпАП України) [9] у ст. 164-3 "Недобросовісна конкуренція" встановлює відповідальність у вигляді штрафу розміром до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за отримання, використання та розголошення комерційної таємниці з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця.

Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" розмежовує розміри штрафів, які застосовуються за здійснення недобросовісної конкуренції, залежно від того, чи є юридична особа "господарючим суб'єктом". Ознакою господарючого суб'єкта в розумінні цього Закону є його залучення у виробництво товарів (в т. ч. робіт і по-

слуг), або існування відносин контролю щодо іншого суб'єкта господарювання.

Розмір штрафу для юридичної особи — господарюючого суб'єкта може становити до трьох відсотків виручки від реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг господарюючого суб'єкта за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. У разі, якщо обчислення виручки господарюючого суб'єкта неможливе або виручка відсутня, штраф накладається в розмірі до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Тоді як юридичні особи, їх об'єднання та об'єднання громадян, що не є господарюючими суб'єктами, можуть бути општрафовані не більше як на дві тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Аналіз викладених законодавчих засад застосування юридичної відповідальності за збирання, розголошення та використання комерційної таємниці виявляє разючу непослідовність і безсистемність в аспектах суб'єкта і розміру відповідальності.

По-перше, вбачається безпідставним розмежування юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб за недобросовісну конкуренцію у формі порушення прав на комерційну таємницю. Як зазначалось, відповідальність фізичних осіб, у т.ч. підприємців, визначається в КпАП України, а юридичних — Законом України "Про захист від недобросовісної конкуренції". Підстави, умови, розміри, строки і порядок притягнення до відповідальності істотно різняться за названими двома законодавчими актами, які не містять ознак послідовності та взаємного доповнення. Ця обставина свідчить про системну неузгодже-

ЗАХИСТ ПРАВ

ність законодавства про адміністративні правопорушення, законодавства про захист від недобросовісної конкуренції та цивільного законодавства України. Адже за змістом ст. 51 ЦК України правові засади підприємницької діяльності мають бути однаковими для фізичних та юридичних осіб. Суть правовідносин, які виникають з приводу комерційної таємниці та порушень прав на неї, не дають підстав розмежовувати юридичну, зокрема й адміністративну, відповідальність фізичних і юридичних осіб у сфері підприємництва та конкуренції.

По-друге, Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції” встановлює різні санкції для юридичних осіб, залежно від того, чи є юридична особа суб’єктом господарювання. Зокрема, розмір штрафу для юридичних осіб — не господарюючих суб’єктів на 60% менший, ніж для юридичних осіб — господарюючих суб’єктів. Мотиви такої диверсифікації обсягів адміністративних санкцій пояснити важко. Тут неможливо проводити паралелі між цим явищем та диверсифікацією розмірів цивільно-правової відповідальності для суб’єктів підприємницької діяльності та не підприємців, виходячи зі ступеня обачливості та розумності, з яким вони мають діяти в цивільних зобов’язаннях. У даному випадку йдеться про умисні порушення суб’єктивних прав і приписів закону.

Водночас, на відміну від Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, КпАП України передбачає абсолютно однакові умови відповідальності для фізичних осіб — підприємців та фізичних осіб без підприємницького статусу. При цьому складається ситуація, коли

максимальний розмір штрафу для фізичних осіб — підприємців у 278 разів менший, ніж для “господарюючих” юридичних осіб, і в той же час такий само, як і для фізичних осіб без підприємницького статусу.

Очевидно, що одним із шляхів вирішення виявлених непослідовностей та суперечностей законодавства про антиконкурентні дії у формі порушення прав на комерційну таємницю є встановлення однакових законодавчих засад юридичної відповідальності фізичних та юридичних осіб, незалежно від їх виду і підприємницького статусу. Вчинення відповідних правопорушень працівниками, службовими або посадовими особами юридичної особи під час виконання своїх трудових, службових чи посадових обов’язків має розглядатись як правопорушення, вчинене юридичною особою.

Комплексний правовий аналіз відповідальності за недобросовісну конкуренцію у формі порушення прав на комерційну таємницю дозволяє виявити серйозні правові проблеми не лише в юридичній моделі відповідних антиконкурентних правопорушень та в санкціях за їх вчинення, а й у порядку (процедурі) притягнення до юридичної відповідальності.

Щонайперше, існують формальні складності у з’ясуванні порядку притягнення до відповідальності за недобросовісну конкуренцію. Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції” відсилає за таким порядком до Закону “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності”, який втратив чинність у зв’язку з прийняттям Закону України “Про захист економічної конкуренції” [10].

ЗАХИСТ ПРАВ

Розділ VII останнього Закону встановлює порядок розгляду справ щодо порушення законодавства про захист економічної конкуренції, а його ст. 50 містить вичерпний перелік порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Зазначений перелік не включає діянь, які становлять недобросовісну конкуренцію. Це дає підстави стверджувати, що порядок розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, визначений Законом України “Про захист економічної конкуренції”, не може поширюватися на розгляд справ про недобросовісну конкуренцію.

Відтак, єдиним нормативно-правовим актом, який безпосередньо і достатньо деталізовано визначає порядок провадження у справах про недобросовісну конкуренцію, залишається підзаконний акт, прийнятий Антимонопольним комітетом України, а саме Правила розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції [11]. Ці Правила в основному узгоджуються з порядком розгляду справ, встановленим Законом України “Про захист економічної конкуренції”. Водночас неможливо схвально оцінити ситуацію, коли порядок розгляду таких важливих і складних справ, якими є справи про недобросовісну конкуренцію, самостійно встановлює той орган, який ці справи розглядає.

Справи про недобросовісну конкуренцію, якщо заявник і відповідач знаходяться в одному регіоні, розглядаються адміністративною колегією відповідного територіального відділення АМК України. Якщо заявник і відповідач знаходяться в різних регіонах, то такі справи про

недобросовісну конкуренцію підвідомчі Державному уповноваженому Антимонопольного комітету України. Водночас, АМК України, його постійно діюча або тимчасова адміністративна колегія можуть розглянути будь-яку справу. Але накласти штраф розміром понад 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян може лише Антимонопольний комітет України на своїх засіданнях.

Строк звернення до органів АМК України у зв'язку з порушенням прав на комерційну таємницю внаслідок недобросовісної конкуренції становить шість місяців від дня, коли особи, чиї права порушені, дізнались або повинні були дізнатись про порушення своїх прав (ст. 28 Закону “Про захист від недобросовісної конкуренції”). Закінчення строку звернення із заявою є підставою для відмови в прийнятті заяви. Варто звернути увагу, що процесуальний інститут відмови в прийнятті заяви на стадії її подання давно став предметом обґрунтованої критики як в Україні, так і за кордоном, у зв'язку з чим із нормативних актів процесуального права він послідовно виключається. Строк розгляду заяви складає, за загальним правилом, 30 днів.

Порядок провадження у справах про недобросовісну конкуренцію, передбачений аналізованими Правилами, містить в собі неадекватне і хибне регулювання питань доступу до матеріалів справи. Йдеться про те, що особи, які беруть участь у справі, не мають права ознайомлюватися з матеріалами справи, що містять інформацію з обмеженим доступом. Проте можна цілком обґрунтовано припустити, що у справах про антиконкурентні дії у формі по-

рушення прав на комерційну таємницю, переважна частина матеріалів та доказів міститиме в собі інформацію з обмеженим доступом. Відтак, закладені в Правила умови доступу до таких матеріалів перешкоджають процесуальній участі сторони в провадженні, а також ефективному захисту своїх прав та законних інтересів.

Для того, щоб не допустити розголошення конфіденційної інформації, яка міститься в матеріалах справи, помилково усувати учасників провадження від можливості ознайомлюватися з цими матеріалами і таким чином перешкоджати їм у захисті своїх прав в органах Антимонопольного комітету України. Адекватнішим заходом могло б бути покладення обов'язку на учасників провадження не розголошувати відомості, отримані ними під час ознайомлення з матеріалами, що містять інформацію з обмеженим доступом.

Завершуючи цю статтю, слід зазначити, що аналіз практики правозастосування Антимонопольним комітетом України норм про відповідальність за недобросовісну конкуренцію у формі порушення прав на комерційну таємницю міг би додати важливий емпіричний матеріал у проведені дослідження, а також забезпечити теоретичні висновки та припущення, що були запропонова-

ні, прикладами або навпаки антитезами. На жаль, відсутність відповідної правозастосовчої практики АМК України у відкритому доступі не дозволяє це зробити. З річних звітів АМК України, розміщених на його Інтернет-сторінці [12], можна встановити, що кількість справ про недобросовісну конкуренцію, розглянутих АМК України, щороку збільшується. Проте, яку частку в цій кількості становлять справи, пов'язані із порушенням прав на комерційну таємницю як формою недобросовісної конкуренції, залишається невідомим.

Підсумовуючи викладене, можна зауважити, що запропонований у цій статті аналіз матеріально- та процесуально-правових засад юридичної відповідальності за недобросовісну конкуренцію у вигляді порушення прав на комерційну таємницю виявив існування численних проблем у боротьбі з антиконкурентними порушеннями такого виду в Україні. Існуючі нині недоліки формально-юридичного, організаційно-правового та іншого характеру у сфері захисту від недобросовісної конкуренції перешкоджають реалізації функції комерційної таємниці як засобу забезпечення переваг на конкурентному ринку. ♦

Список використаних джерел:

1. *Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р.* // Зібрання чинних міжнародних договорів України. — 1990. — №1. — ст. 320.
2. *Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС)* // http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_01
3. Носік Ю.В. *Права на комерційну таємницю в Україні: монографія.* — К.: КНТ, 2007 — С. 24-25, 27-29.
4. Закон України “Про обмеження монополізму та недопущення недобро-

ЗАХИСТ ПРАВ

- совісної конкуренції у підприємницькій діяльності” №2132-XII від 18.02.1992 р. (втратив чинність). // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — №21. — ст. 296.
5. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності” №154/98-ВР від 03.03.1998 р. (втратив чинність)// Відомості Верховної Ради України. — 1998. — №34. — ст. 229.
 6. Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції” №236/96-ВР від 7.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №36. — ст. 164.
 7. Цивільний кодекс України №435-IV від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №40; Відомості Верховної Ради України, — 2003. — №41; Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №42. — ст. 356.
 8. Господарський кодекс України №436-IV від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №18; Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №19-20; Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №21-22. — ст. 144.
 9. Кодекс України про адміністративні правопорушення №8073-X від 7.12.1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1984. — №51(додаток). — ст. 1122. (Зі змінами та доповненнями).
 10. Закон України “Про захист економічної конкуренції” від 11.01.2001 №2210-III // Відомості Верховної Ради України від 23.03.2001 — 2001 р., №12, стаття 64
 11. Розпорядження Антимонопольного комітету України “Про затвердження Тимчасових правил розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України” №5 від 19.04.1994 р.
 12. Електронний ресурс: www.atc.gov.ua

ЦІКАВО ЗНАТИ

ПЕНІЦИЛІН

В рейтингу видатних вчених Олександр Флемінг міг би зайняти одне з перших місць. Це відкриття сталося випадково, справа в тому, що Флемінг не дуже слідкував за чистотою.

Одного дня 1928 року він помітив, що тарілка з хвороботворними бактеріями стафілококу в його лабораторії вкрилася пліснявою. Але Флемінг залишив лабораторію на вихідні, так і не вимивши посуд. Після вихідних він повернувся до свого експерименту. Ретельно вивчивши під мікроскопом тарілку, він помітив, що пліснява знищила бактерії. Ця пліснява виявилася основною формою пеніциліну. Цей винахід вважається одним з найбільших в історії медицини. Значення відкриття Флемінга стало зрозумілим лише в 1940 році, коли почалися масові дослідження нового виду ліків-антибіотиків. Сьогодні антибіотики широко використовуються у медицині, вони складають 15% від ліків, що продаються в усьому світі.

За матеріалами сайту: <http://Luxemag.ru>.

ФІКСАЦІЯ ДОКАЗІВ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ INTERNET. НОУ-ХАУ

Маркіян Галабала,
Правова група "Павленко і Побережнюк", адвокат

Можливість оперативно змінювати контент веб-сайту та недосконалість процесуального законодавства України є факторами, які суттєво ускладнюють можливість фіксації доказів, що підтверджують порушення прав інтелектуальної власності в мережі Internet, в порядку цивільного, господарського судочинства, а також в порядку проведення розслідувань справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Особливої гостроти ця проблема набуває в зв'язку з тим, що встановлення факту такого порушення є чи не найбільш значимою складовою процесу доказування у відповідних справах. Питання порядку фіксації є актуальним як для спорів про захист об'єктів авторського права, торговельних марок тощо, так і для спорів про спростування недостовірної інформації, розповсюдженої в мережі Internet.

Тема засобів доказування щодо правопорушень у "світовому павутинні" останнім часом доволі активно обговорювалася на шпальтах друкованих засобів масової інформації, а також веб-сайтах. Її торкалися як науковці, так і практики-юристи, які стикалися з відповідними проблемами у своїй діяльності. Зокрема, про це писали Д.В. Гадомський,

О. Горбань, Д.М. Киценко, О.І. Котляревський та інші. Проте, як видається, перелік процесуальних прийомів, що були об'єктом обговорення у відповідних публікаціях, не можна вважати вичерпним.

Метою написання даної статті є висвітлення існуючих способів фіксації інформації, що міститься в мережі Internet, з метою захисту прав інтелектуальної власності, а також винесення на обговорення нових шляхів такої юридично значимої фіксації.

На сьогоднішній день в українській правозастосовній діяльності застосовується низка прийомів, що дозволяють юридично закріпити відомості, розміщені в Internet, з тим, аби їх можна було використати в господарському, цивільному процесі тощо як докази. Кожен з них має як переваги, так і недоліки, про які не видається за доцільне згадувати у цій статті. Отже, до таких прийомів можна віднести:

1. Фіксацію учасником процесу інформації, що міститься на веб-сайті, у вигляді роздрукованого зображення. У даному випадку ці роздруковані матеріали можуть братися до уваги органами правосуддя як письмові докази відповідно до ст. 64 Цивільного

ЗАХИСТ ПРАВ

процесуального кодексу України (далі — ЦПК України) [1], ст. 36 Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК України)[2].

2. Фіксацію учасником процесу контенту, що міститься на веб-сайті, шляхом його збереження на відповідних носіях (CD, DVD, магнітних дисках тощо). Такі носії у справі матимуть статус речових доказів згідно з ст. 65 ЦПК України [1], ст. 37 ГПК України [2].
3. Безпосереднє дослідження судом змісту веб-сайту за наявності доступу до мережі Internet. Нормативним забезпеченням даної процедури можна вважати порядок огляду та дослідження доказів за їх місцезнаходженням, що передбачений ст. 140 ЦПК України [1] та ст. 39 ГПК України [2].
4. Огляд нотаріусом Російської Федерації інтернет-сайту зі складанням протоколу в порядку забезпечення доказів, що передбачений главою XX Основ законодавства Російської Федерації про нотаріат [3]. Відповідно до статі 13 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року [4] такий протокологляду користуватиметься на території України доказовою силою офіційного документа.
5. Огляд та дослідження сервера, на якому здійснюється хостінг, при цьому можливе й вилучення самого сервера в порядку, передбаченому ст.ст. 137, 140 ЦПК України [1], ст.ст. 38, 39 ГПК України [2].
6. Отримання від провайдера копій

файлів, що формують веб-сайт як такий, в тому числі і так званих log-файлів, які містять системну інформацію про роботу сайту. Відповідні носії таких файлів можливо долучити до матеріалів справи в якості речових доказів.

7. Фіксацію даних, що розміщені на веб-сайті, як відомостей про стан об'єкта експертного дослідження у дослідницькій частині висновку судового експерта відповідно до п. 4.14 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України №53/5 від 08 жовтня 1998 року [5].

Окрім застосування вищевказаних прийомів до фіксації доказової бази у справах про порушення прав інтелектуальної власності можна застосувати й інший підхід, що полягає у застосуванні результатів реалізації процесуальних засобів адміністративного та кримінального процесів.

Адміністративний процес. Глава 20 Кодексу України про адміністративні правопорушення [6] (далі — КУпАП) передбачає існування такого інституту, як заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Одним з видів таких засобів забезпечення є огляд речей. Порядок здійснення огляду речей передбачений частинами 3-5 ст. 264 КУпАП [6]. В даному випадку поняття речей слід широко тлумачити з тим, аби в це поняття входили і файли, які являють собою сутність веб-сайту. Таке тлумачення відповідає духу КУпАП, оскільки, якщо виходити від протилежного, то було б немож-

ливо застосовувати, наприклад, його ст. 164-9 “Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних”, ст. 51-2 “Порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності” в частині незаконного використання комп’ютерної програми [6]. Таке застосування було б нездійсненним, бо неможливо було б встановити факт використання чи розповсюдження саме комп’ютерної програми. А встановити такий факт можна лише в порядку огляду (відтворення) комп’ютерної програми, яка являє собою систему файлів. Веб-сайт також є системою файлів, яку можна відтворити за допомогою програми, що називається веб-браузером. Тому є усі підстави застосувати до процедури огляду контенту сайту процедуру огляду, передбачену ст. 264 КУпАП [6].

Серед суб’єктів, уповноважених здійснювати такий огляд, КУпАП, зокрема, зазначає органи внутрішніх справ та державних інспекторів з питань інтелектуальної власності. Дані суб’єкти відповідно до положень глави 19 КУпАП мають право складати протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 51-2 “Порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності” [6].

Відповідно, щоб здійснити фіксацію інформації про порушення права інтелектуальної власності в мережі Internet, слід звернутися з заявою до відповідних підрозділів органів внутрішніх справ або державних інспекторів з питань інтелектуальної власності, які в порядку забезпечення провадження в справі про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 51-2 [6], можуть здійснити огляд веб-сайту.

Здійснення таких процесуальних дій в повному обсязі узгоджується як із Законом України “Про міліцію” [7], так і з Положенням про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Департаменту інтелектуальної власності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 травня 2002 року №674 [8].

Процедура огляду відображається у протоколі, до якого можна як додатки прикласти друковані матеріали із зображенням сайту, а також збережене в електронному вигляді зображення сайту на відповідному носії. Такий огляд слід здійснювати за участю двох понять.

У процесі наявності розпочатого провадження у справі про адміністративне правопорушення в порядку ознайомлення з матеріалами справи потерпілий (фізична особа) або його представник може зробити копію протоколу огляду веб-сайту. А після закінчення провадження це можна зробити і на підставі запиту відповідно до Закону України “Про інформацію” [9] або запиту згідно з Законом України “Про адвокатуру” [10], згодом долучивши копію як письмовий доказ до матеріалів цивільної або господарської справи. Окрім того, матеріали справи про адміністративне правопорушення можна витребувати й через суд, який розглядає цивільну чи господарську справу, або прокуратуру.

Кримінальний процес. Статтями 190 та 191 Кримінально-процесуального кодексу України (далі — КПК України) [11] передбачений порядок проведення такої слідчої дії, як огляд. Слід зазначити, що КПК України дозволяє її здійснювати до порушення кримінальної справи, що має важливе значення

ЗАХИСТ ПРАВ

для оперативності фіксації фактів порушення прав інтелектуальної власності в мережі Internet.

Виходячи з правил підслідності за відповідними частинами ст. 176 Кримінального кодексу України “Порушення авторського права і суміжних прав”, ст. 177 “Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію”, ст. 229 “Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару” [11] огляд веб-сайту можуть здійснювати дізнавачі або слідчі органів внутрішніх справ.

Слід зазначити, що отримання копії протоколу огляду, складеного в порядку КПК України, має особливість порівняно з отриманням протоколу, складеного в порядку КУпАП, оскільки кримінально-процесуальне законодавство передбачає існування такого інституту, як таємниця слідства. Проте дане застереження можна не брати до уваги після закриття кримінальної справи, а також якщо наявна згода на отримання протоколу огляду від особи, яка здійснює дізнання, слідство, або від прокурора.

Окрім того, слід визнати, що використання такого доволі серйозного державного механізму, як “система провадження у кримінальних справах” лише заради отримання протоколу про огляд веб-сайту може бути невиправданим та недоцільним по-

рівняно з використанням процесуальних засобів, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Отже, за необхідності здійснити фіксацію доказів, що підтверджують порушення прав інтелектуальної власності в мережі Internet, можливо використовувати процесуальні засоби, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінально-процесуальним кодексом України. Процедура такої фіксації не є суттєво досконалішою порівняно з прийомами, які були зазначені у цій статті вище, однак вона володіє низкою переваг: докази фіксуються уповноваженими державними органами за участю понятих, що додає доказам доказової сили; фіксація відбувається відповідно до законодавчо встановленої процедури; огляд сайту можна досить оперативно здійснити до подання позову до суду з тим, аби правопорушник не був обізнаний про ініціювання судового процесу тощо. Відповідно, у конкретній ситуації звернення до процедури фіксації факту порушення прав інтелектуальної власності в мережі Internet, передбаченої КУпАП або КПК України може бути виправданим, обґрунтованим та доцільним. ♦

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: із змінами та допов. станом на 15 січ. 2008 р. / М-во юстиції України. — Офіц. вид. — К.: Ін-Юре, 2008. — 208 с.

2. *Господарський кодекс України. Господарський процесуальний кодекс України: із змінами та допов. станом на 18 серп. 2008. / М-во юстиції України. — Офіц. вид. — К.: Ін Юре, 2008. — 320 с.*
3. *Основы законодательства Российской Федерации о нотариате: Закон Российской Федерации — М.: Ось-89, 2009. — 64 с.*
4. *Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах // Офіційний вісник України — 2005. — №44. — 328 с.*
5. *Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України // Офіційний вісник України — 1998. — №46. — 172 с.*
6. *Кодекс України про адміністративні правопорушення, прийнятий Верховною Радою Української РСР 7 грудня 1984 року №8073-X: офіційний текст із змінами та доповненнями станом на 1 січня 2005 року / Кодекси України, К.: “Форум”, №1/2005. — 339 с.*
7. *Про міліцію: Закон України // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1991. — №4. — 20 с.*
8. *Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Державного департаменту інтелектуальної власності: Постанова Кабінету Міністрів України // Офіційний вісник України — 2002. — №21. — 68 с.*
9. *Про інформацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України — 1992. — №48. — 27 с.*
10. *Про адвокатуру: Закон України // Відомості Верховної Ради України — 1993. — №9. — 19 с.*
11. *Кримінально-процесуальний кодекс України: із змінами та допов. станом на 20 травня 2008. — К.: Паливода, 2008. — 200 с.*
12. *Кримінальний кодекс України: із змінами та допов. станом на 15 травня 2008. — К.: Паливода, 2008. — 188 с.*

ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ГАЛУЗІ ГЕНЕРАЦІЇ ЗНАНЬ ЯК ОСНОВНОЇ ПІДСИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ (НІС)

Сергій Ревуцький,

завідувач сектора інновацій НДІ інтелектуальної власності АПрН України, кандидат економічних наук

Генерація знань як найважливіша складова національної інноваційної системи (НІС)

У 80-х роках ХХ століття світовий розвиток інноваційної діяльності вступив у новий етап. У ці роки в індустріально розвинених країнах світу змінився зміст понять науково-технічного прогресу (НТП) і науково-технічного розвитку. Теорію інтенсифікації замінила теорія інноваційних процесів, як фундамент моделі економічного зростання [1].

Наприкінці 80-х років ХХ століття вже стало очевидним, що рівень розвитку і динамізм інноваційної сфери — науки, нових технологій, наукомістких галузей та компаній — забезпечують основу стійкого економічного зростання, визначають межу між багатими та бідними країнами. Науково-технічний прогрес змінює масштаби і структуру виробництва, істотно впливає на стан світової економіки.

Кінець 80-х — початок 90-х років ХХ століття характеризується тим, що збільшені темпи науково-технічних змін, бурхливий розвиток наукомістких виробництв та послуг дали новий імпульс прискоренню економічного зростання в розвинених країнах. У світовому господарстві почала формуватися нова па-

радигма зростання на основі використання знань та інновацій як найважливіших економічних ресурсів.

Саме цей період розвитку світової економіки характеризується тим, що у 1987 році в науково-практичному обігу з'являється термін „національна інноваційна система“ (НІС), коли знання стають головним фактором виробництва і використання інтелектуального продукту.

Родоначальником цього нового підходу в розвитку світової економіки слід, ймовірно, вважати К. Фрімана. Саме він у 1987 році ввів поняття „національні інноваційні системи“ [4] як складної системи економічних суб'єктів і суспільних інститутів (таких як цінності, норми права), які мають велике значення для створення нових знань, їх збереження, розповсюдження, перетворення в нові технології, продукти й послуги, споживані суспільством.

З розвитком світової економіки системний характер поняття НІС означає, що технологічний розвиток розглядається не у вигляді ланцюжка односторонньо спрямованих причинно-наслідкових зв'язків, які ведуть від НДДКР до інновацій, а й у вигляді процесу взаємодії і зворотних зв'язків між всім комплексом економічних, соціальних, організа-

ційних та інших факторів, що визначають створення інновацій (Edquist, 1997, р. 14).

При цьому слід підкреслити, що інтелектуальні результати в галузях розумової діяльності (науки, техніки) подаються як результати пізнання. При цьому продуктом розумової діяльності людини є знання.

Кожний новий результат інтелектуальної праці, кожне нове знання так чи інакше придатні для споживання, використання іншими людьми у своїх інтересах.

З інтелектуальних ресурсів суспільства формується інтелектуальний капітал. При цьому слід наголосити, що у світовій економіці кінця ХХ — початку ХХІ століть надзвичайно швидко набирає ваги роль інтелектуального капіталу. Саме інтелектуальний капітал дедалі більше перетворюється на провідний чинник економічного зростання та міжнародного обміну, радикальних структурних зрушень, стає головним у визначенні ринкової вартості високотехнологічних компаній та формуванні постійно високого рівня конкурентоспроможності. Усе це дає підставу для проголошення факту становлення якісно нового типу економіки — “економіки, що базується на знаннях”, яку в США у 1990-х роках називали “ною економікою”. У цій економіці головна роль належить вартості, що створюється знанням [3].

Сьогодні перевага в конкурентній боротьбі не визначається розмірами країни, рівнем запасів природних ресурсів, або навіть потужністю фінансового капіталу. Абсолютно очевидно, що найближчим часом будуть процвітати ті держави, які перевершать інших у освоєнні нових знань та практичних досягнень,

трансформуванні їх в найсучасніші технології та продукцію. Для цього передбачається використання ринкових механізмів, що забезпечують швидке оновлення, впровадження та широке розповсюдження передових технологій, збільшення випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

Всі зарубіжні дослідники підкреслюють, що національна інноваційна система включає відтворення знань. Так, згідно з класичним визначенням за Лундвалом і Нельсоном [2], “інновації є комплексним процесом, що об’єднує різних учасників, таких, як фірми, виробники нових знань, технологічні центри, аналітичні центри, які сполучені безліччю взаємозв’язків, що створюють таким чином інноваційну систему”.

Ще одне з сучасних визначень НІС наводиться в роботі Metcalfe [2]. Тут НІС визначається як “така сукупність різних інститутів, які всі сумісно і кожен окремо вносять свій внесок у створення та розповсюдження нових технологій, утворюючи основу, що служить урядам для формування і реалізації політики, що впливає на інноваційний процес. Як така, це система взаємопов’язаних інститутів, призначена для того, щоб створювати, зберігати і передавати знання, навички, що визначають нові технології”.

За визначенням Н.І. Іванової, одного з провідних російських спеціалістів із проблематики розвитку інноваційних систем, підкреслюється, що національна інноваційна система — це сукупність взаємозалежних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань та технологій у межах національних кордонів [4].

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

Таким чином, одним із основних елементів, що входять до складу НІС, є комплекс інститутів, які беруть участь у виробництві, передачі та використанні знань, а саме:

- фірми, утворені ними мережі;
- наукові системи;
- інші дослідні установи;
- елементи економічної інфраструктури (Edquist, 1998; Lundvall, 1992).

Тому в основній елемент інноваційної системи входять підсистеми генерації знань та передавання і використання знань.

Генерація нових знань.

Три індикатори, що описують генерацію нових знань, вимірюють активність у діяльності винахідництва і патентування, які, кінець кінцем, є джерелом прибутків від інноваційної діяльності. Індикатори цієї групи базуються на традиційній статистиці сфери досліджень і розробок.

Передавання і використання знань.

Активність винахідництва, необхідна для створення нових знань, це тільки один з аспектів інноваційної діяльності організації. Разом з цим інноваційні підприємства також використовують розробки інших фірм або інститутів, адаптуючи їх для своїх цілей, що також є інновацією. Більш того, фірми часто відстежують ідеї і технічну інформацію за зовнішніми інформаційними джерелами і надалі дають їх інноваційний розвиток або самостійно, або в кооперації. Цей розділ включає три індикатори, розроблені на основі результатів другого (1996 р.) Інноваційного обстеження ЄС, в ході якого аналізувались різні аспекти передавання знань.

Якісно нова економічна база дозволяє створити НІС, де створюються якісно нові економіко-правові відносини.

З початку 90-х років ХХ століття формування НІС як основного механізму саморозвитку стало головним фактором довгострокового розвитку світової економіки. Із цього часу НІС перебуває в центрі уваги, як учених, які займаються проблемами технологічного розвитку, так і державних та міжнародних організацій, відповідальних за розробку інноваційної й промислової політики.

Основні напрями, які відображаються у стратегічних документах щодо розвитку НІС:

- обґрунтування завдань створення НІС згідно з потребами національної економіки та державної економічної політики;
- аналітичний огляд складових НІС, які функціонують у країні, та аналіз їх діяльності заради виявлення проблемних моментів, усунення яких необхідно для злагодженої роботи НІС;
- удосконалення структури НІС, створення нових інфраструктурних компонентів;
- вироблення державної політики щодо розвитку перспективної моделі НІС та основних заходів щодо її реалізації.

Нині у багатьох країнах світу в основному закінчується формування національних (державних) інноваційних систем, орієнтованих на побудову постіндустріального суспільства. Вирішальна роль в управлінні цим процесом належить державі, яка з одного боку встановлює правила функціонування, а з іншого — забезпечує необхідну ресурсну підтримку, включаючи фінансування.

Технологічну базу складають організації, які здійснюють фундаментальні та прикладні дослідження й розробки, і великі корпорації, які здійснюють масовий випуск нау-

коемної продукції, наявність яких забезпечує, зокрема, розвиток малого наукоємного бізнесу.

Подальший розвиток НІС спрямовуватиметься на їх об'єднання у гіпер-системи, а у перспективі — на створення глобальної інноваційної системи, основу якої складуть США,

країни ЄС та Азіатсько-Тихоокеанського Регіону (АТР). ♦

Список використаних джерел:

1. Нежиборець В.І. Правове забезпечення національної інноваційної системи в Україні: питання теорії і практики: (Монографія) / Нежиборець В.І., Орлюк О.П., Ревуцький С.Ф.; за ред. д.ю.н. Орлюк О.П. — К.: ПП "Чех", 2005. — 105 с.
2. Freeman C. *Technology Policy and Economic Performance*.: L.: Pinter Publishers, 1987.
3. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знаниями, или История будущего. В кн.: Новая индустриальная волна на Западе. Антология / под ред. В.Л. Иноземцева. — М., 1999, — С. 337-371.
4. Иванова Н.И. Национальные инновационные системы // Вопросы экономики. — 2001. — №71.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ІСТОРІЯ ГАЗОВАНОЇ ВОДИ

Винаходом, котрим користуються мільярди людей на Землі, які навіть не здогадуються про його автора, є відкриття однієї із властивостей диоксида вуглецю, за допомогою якого стало можливим створення газованої води.

Секрету створення цього напою ми зобов'язані Джозефу Прістлі, британському хіміку, богослову, філософу.

Спостерігаючи за роботою пивоварні, Прістлі зацікавився, які саме бульбашки виділяє пиво під час бродіння. Контейнери з водою, які Прістлі розмістив над жбанам з пивом, невдовзі зарядилися бульбашками, що насправді виявилися вуглекислим газом. Скуштувавши отриману рідину, Джозеф був вражений її приємним різким смаком, а в 1767 році він сам виготовив першу пляшку газованої води. В 1833 році газувана вода була запатентована в США. Мабуть, це єдина точно відома дата в історії газованої води, оскільки Джозеф Прістлі не залишив нам дати самого винаходу.

За матеріалами сайту: [http:// www.poddaty.ru](http://www.poddaty.ru)

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Володимир Нежиборець,
*учений секретар НДІ інтелектуальної власності
АПРН України, кандидат економічних наук*

Фундаментальні дослідження сучасного соціально-економічного і політичного менеджменту показують, що нині науково-технологічні інновації відіграють вирішальну роль у формуванні та підвищенні конкурентоспроможності виробництва.

Своєю чергою, проблема підвищення конкурентоспроможності в усьому розмаїтті її аспектів стосується практично всіх сторін життя суспільства й, у зв'язку з цим, постійно перебуває в центрі уваги державних діячів і ділових кіл усіх розвинених країн світу. У США, наприклад, при президенті створено відповідний спеціальний комітет, а у 1988 р. конгрес США прийняв "Комплексний закон про торгівлю і конкурентоспроможність" [1].

Вивести ідею конкурентоспроможності України на передній край національної свідомості було запропоновано ще у 2005 році. На нараді з питань соціально-економічного становища в країні, що проходила 26 вересня 2005 р., головою громадської організації "Рада конкурентоспроможності України" Ю. Полунєєвим було звернуто увагу на розробку концепції про конкурентоспроможність як нової моделі економічної політики та заплановано створити при Президенті України

Раду національної конкурентоспроможності [2].

Сьогодні, як ніколи, якість влади, лідерства та управління є найважливішим чинником конкурентоспроможності країни.

Прикладом може служити практично вся *Скандинавія*, яка своїм високим рейтингом конкурентоспроможності *кидає виклик* усталеному стереотипу, що країни з високими податками і надзвичайно розвинутою системою соціального забезпечення (тобто з високим соціальним навантаженням на бюджет), *країни так званого соціального капіталізму, не можуть бути конкурентоспроможними.*

Однією з *головних конкурентних переваг* Скандинавських країн експерти називають *високу якість політичного й макроекономічного управління, яка забезпечує "соціальну згуртованість" населення, стабільність і передбачуваність бізнес-середовища*, низький рівень інфляції та профіцит держбюджету, низький рівень корупції, сприятливий ґрунт для динамічного зростання інновацій і малого бізнесу, *пріоритетного розвитку науки та освіти* [2].

У даний час ключовим чинником розвитку економіки є інтелектуальні

ресурси (*інтелектуальний капітал*). Від ефективного використання інтелектуальної власності багато в чому залежить і *конкурентоспроможність* країни на світових ринках високотехнологічної продукції. Саме вона, як показує зарубіжний досвід, підвищує продуктивність господарської діяльності, забезпечуючи динамічний розвиток економіки.

В умовах переходу до інноваційної моделі економічного розвитку одним із основних чинників його реалізації стає наявність фахівців-професіоналів у сфері управління інноваційним процесом на всіх рівнях господарської системи.

Досвід сьогодення показує, що відсутність інноваційного мислення, інноваційної культури в суспільстві та сучасних креативних знань стримує розвиток наміченого курсу. На думку українських вчених,¹ особливе занепокоєння викликає неадекватність наявних керівників різних рівнів викликам глобальної економіки. З цих позицій перед вищою освітою постає актуальне завдання: навчити студентів мислити і діяти категоріями інноватики, пристосовуючи принципи академічності та методичної практичності, які можна реалізувати через кооперацію вчених та освітян, спроможних сформувати сучасні знання та навички. Досягти цього можливо на основі застосування новітньої освітньої технології — інтеграції потенціалу академічної науки та вищої школи.

Державна політика в сфері вищої освіти повинна орієнтуватись на перевірені світовою практикою моделі НІС, що функціонують у ринкових умовах, де особливу значимість має організація передання наукових роз-

робок із сфери одержання знань у виробництво, а досягається це за допомогою створення ринку об'єктів інтелектуальної власності та інноваційної інфраструктури. Остання повинна включати технопарки, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, центри трансферу технологій, консалтингові фірми, фінансові та інші структури.

Проте у вітчизняній економіці інтелектуальна власність ще не зайняла гідного місця і реалізується вельми неефективно. Промислові підприємства не повною мірою використовують результати інтелектуальної діяльності, від чого інноваційна активність виробничої сфери України залишається поки вкрай низькою. Більш того, практика свідчить, що як в цілому по країні, так і окремих її регіонах, деякі важливі показники мають тенденції до зниження.

Аналіз стану розвитку інноваційної діяльності в Україні дає змогу відзначити, що останніми роками понад 80% промислових підприємств не займаються інноваційною діяльністю. Питома вага підприємств, що *займались інноваційною діяльністю*, зменшилась з 18% у 2000 р. до 14,2% — у 2007 р. Із них витрачали кошти: на дослідження і розробки — 4,6% (2000 р. — 4,6%, 2005 р. — 3,2%), на придбання нових технологій — 1,2% (2005 р. — 1,1%).

Із загального обсягу витрат на *інноваційну діяльність* на дослідження і розробки у 2007 р. витрачено всього 9,1% (2000 р. — 15,1%, 2005 р. — 10,6%), на придбання зовнішніх знань (нових технологій, у т. ч. виключних майнових прав власності на винаходи, корисні моделі, промисло-

¹ Аналітична записка ДУ “Інститут економіки та прогнозування” від 08.10.2008 р. №135-13/892

ві зразки, товарні знаки, які придбано у зв'язку з проведенням підприємством інновацій, інжинірингових, консалтингових послуг) — 3,0% (у 2005 р. — 4,2%) [10].

Недостатня активність в Україні конкурентних переваг, які базуються на використанні *високотехнологічних розробок*, призводить до значної ризиковості капітальних вкладень у цю сферу, що гальмує відповідне спрямування грошових потоків. За розрахунками науковців, в Україні 75% інвестицій спрямовується у III технологічний уклад і тільки 20% і 4,5% у IV і V відповідно. У технологічній частині капітальних вкладень (технічне переозброєння і модернізація) теж домінує III технологічний уклад — 83%, і тільки 10% припадає на IV [11,12].

Це підтверджується такими даними: кількість промислових підприємств, що *впроваджували інновації*, зменшилась з 14,8% у 2000 р. до 11,5% у 2007 р., з них впроваджували нові технологічні процеси — 5,0% (у 2000 р. — 4,1%), освоювали виробництво нових видів продукції — 5,5% (13,7%), із них нових видів техніки — 1,7% (2,0%) [10].

Таке становище стало наслідком суттєвих змін в характері і обсягах фінансування науково-технологічної сфери діяльності.

Так, загальний обсяг фінансування наукових досліджень і розробок у 2007 р. становив 0,86% у сукупному ВВП (1990 р. — 3,1%, 2000 р. — 1,2%, 2006 р. — 0,96%). Частка коштів державного бюджету, що спрямовується на науку, у сукупному ВВП у 2007 р. склала 0,39% (2003-2005 рр. — 0,4-0,42%).

Дещо *збільшився* обсяг фінансування за рахунок держбюджету і місцевих бюджетів:

- на *наукові і науково-технічні роботи*: 2007 р. — 46,2% (2000 р. — 30%, 2005 р. — 34,2%), власні кошти склали — 8,5% (2000 р. — 3,0%, 2005 р. — 6,5%);
- на *інноваційну діяльність*: 2007 р. — 1,4% (2000 р. — 0,5%, 2005 р. — 0,8%).

У той же час *зменшився* обсяг фінансування за власні кошти: 2007 р. — 73,7% (2000 р. — 79,6%, 2005 р. — 87,7%) [10].

Взагалі, тільки 3,9% від загальної кількості інноваційно активних підприємств фінансуються за рахунок держбюджету і місцевих бюджетів.

Це призвело до того, що в промисловому комплексі України домінують виробництва третього та четвертого технологічних укладів (важке машинобудування, виробництво і прокат сталі, суднобудування, кольорова металургія, органічна та неорганічна хімія), частка яких разом становить від 75% до 94%. П'ятий уклад (комп'ютеризація, інформатизація, сучасні галузі електротехнічної промисловості і приладобудування, авіаційна, медична, хімічна, фармацевтична промисловість) не перевищує 6-10%, шостий (мікробіологічна промисловість, наукоємна і високотехнологічна медична техніка, види діяльності, засновані на біотехнологіях, генній інженерії) — 0,6-1% [13,14,15].

Цей факт також підтверджують оцінки авторитетних міжнародних експертів [3, 4, 5, 6, 7, 8].

За їх оцінками, рейтинг української економіки в цілому є доволі низьким, а саме:

- за рейтингом глобальної *конкурентоспроможності (GCI rank)*, згідно із доповіддю Всесвітнього економічного форуму "The Global Competitiveness Report 2008-

2009" (станом на 08.10.2008 р.) Україна займає 72-е місце у світовому рейтингу конкурентоспроможності економік (у 2007 р. — 73-е місце);

- за рейтингом конкурентоспроможності, згідно з розрахунками Інституту розвитку менеджменту в Лозанні (IMD-Lausanne) "World Competitiveness Yearbook — 2007", серед 55 прорейтингованих країн Україна посідала у 2008 р. — 48-е місце (2007 р. — 54-е).

За даними IMD-Lausanne, найбільшого удару рейтингу України завдали такі чинники, як різке зростання інфляції, мала частка ВВП на душу населення, велика енергоємність виробництва:

- за рейтингом у сфері інновацій — на 73-75 місцях, розділяючи його із Пакистаном і Єгиптом²;
- згідно з індексом мережевої готовності — на 75-му місці (Росія — на 70-му)²;
- за рейтингом глобалізації — 42-е місце (рік тому — 39-е). При цьому Україна увійшла до десятки найбільш глобалізованих країн за одним критерієм — "членство у міжнародних організаціях"².

Варто відзначити, що за останній рік Україна також *опустилася* в рейтингу: ефективності економіки (із 43-ого на 50-те місце), ефективності урядових структур (із 48-ого на 52-ге), ефективності бізнесу (з 46-ого на 52-ге місце)².

Стає очевидним, що основним чинником, який робить нашу країну неконкурентоспроможною в сьогоденішньому глобальному світі, є уповільнення інноваційної діяльності.

На думку українських вчених [9], пояснюється це як *об'єктивною* тенденцією до затухання інноваційних процесів без належної інвестиційної підтримки внаслідок використання науково-технологічних надбань попередніх років, так і *суб'єктивним чинником* — відмовою економічних суб'єктів від декларування (справжніх чи фіктивних) інноваційних продуктів, оскільки через відсутність інноваційних пільг це декларування має сенс лише для спеціалізованих структур на зразок технопарків. Слід також наголосити на тому, що значна частка інновацій, як і інвестицій, здійснювалася у галузях, які мають невисоку інноваційну спрямованість [9].

Це свідчить про відсутність формування у виробничому секторі передумов активізації інноваційної діяльності, реалізація яких залежатиме як від сприятливості макроекономічної кон'юнктури, так і від виваженості державної політики.

Висновки

1. Інновації так і не стали засобом підвищення конкурентоспроможності. Оцінка вартості інтелектуальних благ відбувається на деформованому ринку, відірвано від потенційного економічного ефекту завдяки впровадженню інновації. Це викривляє стимули для удосконалення виробництва інтелектуального продукту — основи інновації.

2. Підсумки інвестиційного та інноваційного розвитку України останніх років засвідчують підвищення ролі цілеспрямованої державної політики, орієнтованої на підтримку цілісності інноваційного процесу — від наукової розробки до інвестування масового виробництва.

² Дані за 2007 р.

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

3. Тенденції інноваційної діяльності останніх років засвідчують *необхідність* державної підтримки фінансової політики у виробничій сфері та спрямування її у русло стратегічних структурних пріоритетів на формування сучасних чинників конкурентоспроможності національної економіки.

4. Рівень використання інновацій вкрай незадовільний. В Україні проблема конкурентоспроможності вітчизняної продукції є значно гостріша, ніж у промислово розвинених державах. Про це свідчать, зокрема, результати аналізу статистичних даних Держкомстату України та ООН, виконаного фахівцями Інституту економіки та прогнозування НАН України. Нині Україна має низький рівень конкурентоспроможності машинно-технічної та іншої наукомісткої продукції (тільки в 1,8% створених зразків їхній технічний рівень перевищує світовий); незначні розміри експортного потенціалу (експорт продукції, що припадає на душу населення в Україні, становить \$0,2-0,3 тис., у той час як у розвинених країнах — \$2,0-5,6 тис.); низький рівень "інтелектуалізації" експорту (у структурі експорту України більше ніж 80% становлять сировина і напівфабрикати).

5. Узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду у вирішенні завдань щодо досягнення конкурентоспроможності виробництва свідчить про те, що ця проблема за своєю важливістю і складністю належить до національних проблем, які повинні вирішуватися на всіх рівнях управління економікою і насамперед — на державному.

Однак в Україні дотепер не здійснюються на національному рівні будь-які спеціальні заходи для вирішення цієї проблеми. Немає закону, що регламентував би правові основи щодо підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції і послуг на різних рівнях управління. Більше того, Україна не має не тільки спеціального закону про конкурентоспроможність, а навіть концепції державної політики щодо забезпечення конкурентоспроможності і відповідної програми уряду, які визначали б основні цілі, напрямки, принципи, форми і методи її здійснення, а також необхідність створення відповідної законодавчої та інституційно-організаційної бази державної підтримки і стимулювання підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції (послуг).

6. Відносно невисокий рівень витрат на НДДКР національних товаровиробників говорить про обмеженість попиту на наукові розробки з боку реального сектора економіки, внаслідок чого інноваційні процеси відбуваються у досить обмежених масштабах. За результатами аналізу статистичних даних Держкомстату України, виконаного фахівцями Інституту економіки та прогнозування НАН України³, в економіках високорозвинених країн співвідношення коштів держави і бізнесу у фінансуванні науки складає співвідношення 1-2 та 9-8 відповідно. У фінансуванні технічних наук перевага надається фінансовому забезпеченню наукового обслуговування виробництва машин та устаткування, приладобудування, електроніки. Близько 40%

³ Аналітична записка ДУ "Інститут економіки та прогнозування" від 08.10.2008 р. №135-13/892

витрат спрямовується на створення ресурсозберігаючих технологій. Така політика фінансування створення нових знань у сфері науково-технічної діяльності забезпечує формування пріоритетних науково-тех-

нічних розробок та їх трансформацію у інноваційне використання в майбутньому. ♦

Список використаних джерел:

1. Інноваційна спрямованість інвестицій. [Електронний ресурс]: <http://ukr-ref.com.ua/index.php?id=MTc2Nw==&g=4>
2. Полунеев Ю. Зубожіння політикуму як чинник неконкурентоспроможності країни. // Дзеркало тижня. — №39 (567) 8 — 14 жовтня 2005. — [Електронний ресурс]: <http://www.dt.ua/1000/1030/51450/>
3. Всесвітній економічний форум "The Global Competitiveness Report 2007-2008" [Електронний ресурс]: (http://rpl.net.ua/2007/10/31/ukranska_konkurentospromozhnst_na_73_m-sc_u_svt.html)
4. Розрахунки Інституту розвитку менеджменту в Лозанні (IMD-Lausanne) — World Competitiveness Yearbook-2007. [Електронний ресурс]: <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/scoreboard.pdf>; http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/Overall_ranking_5http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/criteria.pdf.
5. Конкурентоспособность РФ недооценили. [Електронний ресурс]: www.finmarket.ru/z/nws/hn.asp?id=841345
6. [Електронний ресурс]: <http://rating.rbc.ru/article.shtml?2007/06/04/31506802>.
7. [Електронний ресурс]: <http://rating.rbc.ru/article.shtml?2007/05/22/31488936>; http://rating.rbc.ru/articles/2008/10/09/32159490_tbl.shtml?2008/10/09/32159460
8. Розрахунки журналу "Foreign Policy" // "Рейтинг глобалізації". [Електронний ресурс]: <http://www.podrobnosti.ua/print/society-2007/10/30/468962.html>.
9. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації // Я.А. Жаліло, Я.Б. Базілюк, Я.В. Белінська та інші.; За ред. Я.А. Жаліла. — К.: НІСД, 2005. — С. 332.
10. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. зб. / Держкомстат України. За відповідні роки.
11. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації // Нац. безпека і оборона. №7. — 2004, — С.10.
12. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації // Я.А. Жаліло, Я.Б. Базілюк, Я.В. Белінська та інші.; За ред. Я.А. Жаліла. — К.: НІСД, 2005. — С. 330.
13. Ключев А. Тільки переведення економіки на інноваційний режим є гарантією сталого розвитку держави // Урядовий кур'єр. 28 квітня. — 2004.
14. Семиноженко В. Україна в координатах постіндустріального світу / День. 14 жовтня. — 2004. [Електронний ресурс]: <http://dialogs.org.ua/ru/material/full/5/1888>.
15. Пирожков С.І. Моделі і сценарії структурно-інноваційної перебудови економіки України /Інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку національної економіки: Зб. наук. пр. /ОІЕ НАН України, відп. ред. А.І. Сухоруков — К., 2004. — С. 45.

Богдан Падучак,

молодший науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності АПрН України

ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Трансфер технології відіграє велику роль в економічному розвитку кожної країни. Як свідчить досвід провідних держав світу, протягом останніх двадцяти років уряди все більше уваги приділяють належному законодавчому забезпеченню передання технологій. Аналіз правових відносин у сфері трансферу технологій зобов'язує нас визначитись із їх об'єктом. На думку В.І. Сенчищева, “розгляд питання про будь-який об'єкт цивільних прав означає, практично, розгляд питання про цивільно-правовий режим певних категорій явищ об'єктивної дійсності, які віднесені чинним законодавством до переліку об'єктів цивільних прав” [11].

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних вчених та зарубіжних науковців (М.М. Агаркова, С.С. Алексеева, О.С. Йоффе, А.С. Піголкіна, Г.Ф. Пухти, Ф.К. Савін'ї, А.П.Сергеева, В.І. Сенчищева, Є.О. Суханова, М.С. Строговича, Ю.К. Толстого, Я.М. Шевченко).

Метою даної статті є дослідження технології як об'єкта цивільно-правових відносин, виявлення її особливостей у контексті договорів у сфері трансферу технологій.

Результати досліджень. Прийнято вважати, що проблема об'єкта цивільних правовідносин зводиться

до *встановлення поняття* про об'єкт цивільних правовідносин і його *адекватного застосування* до навколишньої дійсності [10].

Утім, не спостерігається єдності і в самій постановці проблеми: (1) одні говорять про *об'єкт цивільних правовідносин*, другі — (2) про *об'єкт суб'єктивного цивільного права*, треті — (3) просто про *об'єкт цивільного права*. Вчені, які воліють говорити про об'єкт суб'єктивного права, поділяються при цьому на два різні напрямки: прихильники першого ототожнюють поняття об'єкта суб'єктивного цивільного права з поняттям об'єкта цивільних правовідносин, а представники іншого, навпаки, вважають ці поняття різними. Вчені — представники третього напрямку зазвичай уточнюють, чи будуть вони займатися проблемами об'єкта прав в суб'єктивному значенні (суб'єктивного права) або ж в об'єктивному значенні (правового регулювання); у першому випадку ми отримуємо один із різновидів (другого) напрямку, а в останньому — самостійний (третій напрямок) [6]. На кінець, поняття об'єкта цивільного обігу (як, в цілому, і безпосередньо цивільного обігу) вченими-цивілістами майже не досліджується — воно вважається достатньо зрозумілим і без спеціального вивчення.

Автор, як і інші дослідники категорії “об’єкт”, вважає, що цивільні правовідносини не можуть використовувати як об’єкт таке явище, яке не було б об’єктом цивільних прав. Таким чином, визначивши об’єкт цивільних прав, ми зробимо висновки і про об’єкт відносин у сфері трансферу технологій.

Загальновідомо, що на сьогоднішній день існує три основні теорії кількісного складу об’єктів цивільних прав: теорія єдиного правового об’єкта (моністична), теорія множинності правових об’єктів і компромісна теорія, яка визначає значення правового об’єкта і за речами, і за людськими діями.

Згідно з теорією множинності правових об’єктів, яка мала велике поширення в Німеччині (Ф.К. Савін’ї, Г.Ф. Пухта), вважається, що в якості об’єктів прав можуть виступати різноманітні явища не тільки зовнішнього, а й внутрішнього світу людини, при цьому одним із таких об’єктів є перш за все людина [7]. Як об’єкт права особистість фігурує в цих теоріях поряд з речами, промисловими підприємствами, продуктами духовної творчості і тощо. Деякі прихильники цієї теорії, зайнявши крайню точку зору, стверджують, що оскільки будь-яке право передбачає підпорядкування чужої особи владі уповноваженого, остільки людина повинна розглядатися не як один із об’єктів, а як єдиний об’єкт будь-якого права.

Теорія множинності широко критикувалася в радянські часи, однак, на нашу думку, вона заслуговує на увагу, особливо сьогодні, коли досить поширеним стає використання образу особи, людини в маркетингових цілях (наприклад при рекламі певних товарів та послуг).

На противагу теорії множинності і одночасно з нею в юриспруденції було висунуто теорію єдиного правового об’єкта. Прихильники цієї теорії виходять з того, що об’єктом прав може бути не все розмаїття підпорядкованих людині зовнішніх явищ, а лише їх певна і єдина група, на яку поширюється дія суб’єктивних прав, наданих особі. При цьому одні автори (головним чином ті, хто припускають можливість встановлення правових відносин не тільки між людьми, але також між людиною і річчю), стверджують, що таким одним і єдиним об’єктом прав є речі, тоді як інші автори (головним чином ті, хто припускають можливість встановлення правових відносин тільки між людьми), вважають, що одним і єдиним об’єктом прав є людські дії.

Так, на думку М.М. Агаркова об’єктом будь-яких правовідносин є речі або, у будь-якому випадку, переважно речі (моністична теорія об’єкта-речі). Вчений зазначає, що “річ ми можемо протиставити як об’єкт суб’єктам правовідносин тому, що на неї повинна бути направлена поведінка зобов’язаної особи (дія або утримання від дії)” [5].

О.С. Йоффе сформував дві концепції об’єкту правовідносин. Найбільшою популярністю користується її найперший варіант, згідно з яким “існує один і єдиний об’єкт правомочності і обов’язку, а таким чином, і об’єкт правовідносин — людська поведінка, діяльність або дії людей” [7]. Аргументи прості: “лише людська поведінка здатна до реагування на вплив суб’єктивного права та правового обов’язку. Ні речі, ні так звані особисті нематеріальні блага не здатні до такого реагування”. Згодом О.С. Йоффе розіб-

рав деякі заперечення, що були висунуті проти його концепції 1949 р. деякими сучасниками [8], після чого вніс в свою позицію певні “правки”. Вчений погодився, що під час обґрунтування концепції об’єкта-поведінки він забув відповісти на інше запитання: “яке ж в цьому випадку місце в правовідносинах займають речі, якщо вони не є об’єктами?”. І відповів на нього таким чином: у правовідносинах, які розглядаються як єдність юридичної (ідеологічної) форми і фактичного (економічного) змісту, необхідно розрізняти ... два об’єкти — юридичний (дія) і матеріальний (річ).

Незважаючи на те, що прихильниками моністичної теорії об’єкта були видатні вчені (М.М. Агарков, А.П. Сергєєв, Ю.К. Толстой, О.С. Йоффе), автор не розділяє їх точки зору.

Найбільшого поширення отримала компромісна теорія, хоча, на нашу думку, вона фактично є складовою теорії множинності об’єктів цивільних правовідносин. Прихильники цієї теорії (Є.О. Суханов, М.С. Строгович, А.С. Піголкін) зазначають, що об’єктом правовідносин є все те, з приводу чого виникають та здійснюються цивільні права і обов’язки, тобто все те, що є предметом або результатом діяльності учасників цивільного обігу [12].

У нашій статті за вихідну приймемо саме компромісну теорію об’єктів цивільних правовідносин, яка також взята за основу при укладенні Цивільного кодексу України 2003 року (надалі — ЦК України).

Проаналізувавши статтю 177 ЦК України [3], об’єкти цивільних прав можна розділити на чотири основні групи, стосовно яких виникають різні за змістом правовідносини:

1) майно (речі), що є, як правило,

об’єктами речових прав;

2) дії (роботи, послуги), а також - майнові права та обов’язки (тобто поведінки зобов’язаних осіб), що є об’єктом зобов’язальних або корпоративних прав;

3) результати інтелектуальної (творчої) діяльності, що є об’єктами виключних прав;

4) особисті нематеріальні блага, що об’єктом абсолютних особистих немайнових прав.

Розмежування об’єктів цивільних прав за змістом правовідносин, що виникають стосовно цих об’єктів, має важливе юридичне значення, оскільки є основною підставою для визначення правового режиму існування та обігу конкретних об’єктів.

У чинному ЦК України на сьогоднішній день відсутні положення, які визначали б технологію як об’єкт цивільних прав. Однак, на нашу думку, існує декілька обставин, за якими технологію слід розглядати як об’єкт цивільних прав, а саме як складний нематеріальний об’єкт.

Перш за все ми виходимо зі ствердження, що “фундаментом права інтелектуальної власності є не власність як така, а сукупність виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, і саме з цих позицій повинно здійснюватись правове регулювання права інтелектуальної власності” [13]. Із нематеріального характеру нового об’єкта права — технології як сукупності систематизованих знань — виходить, що нею не можна володіти як річчю. “По суті — це нематеріальний об’єкт, який виражений в об’єктивній формі” [13].

В Законі України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” [1] зазначено, що технологія — це результат

інтелектуальної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг. Таким чином, складовими технології є 1) наукові та науково-прикладні результати, 2) об'єкти права інтелектуальної власності та 3) ноу-хау.

На нашу думку, технологію як об'єкт цивільних прав можна розглянути за аналогією з категорією *“складна річ”*. Так, згідно зі ст. 188 Цивільного кодексу України *“якщо кілька речей утворюють єдине ціле, що дає змогу використовувати його за призначенням, вони вважаються однією річчю (складна річ)”*. Прикладом складних речей можуть бути меблевий гарнітур, чайний сервіз тощо. Юридичне значення виділення такого виду речей полягає в тому, що правочин, вчинений щодо складної речі, поширюється на всі його складові частини. Зазначене положення цілком може бути застосоване і до технології та її складових.

Оскільки складна річ розглядається як одна єдина, то її власник наділений трьома правомочностями власника — володіння, користування і розпорядження річчю. Однак технологія як складний об'єкт за своєю суттю не є річчю, оскільки вона — результат розумової діяльності. Тому на неї не поширюються правомочності власника як володільця речовими правами.

На підтвердження нашої думки про те, що технологія є складним нематеріальним об'єктом зазначимо, що і в Законі про трансфер технологій законодавець дає визначення не лише поняттю технології, але й її

складової. Так, складова технології — це частина технології, де відображено окремі елементи технології у вигляді наукових та науково-прикладних результатів, об'єктів права інтелектуальної власності, ноу-хау (стаття 1 Закону України *“Про трансфер технологій”*).

Щодо правового регулювання технології як об'єкта цивільно-правових відносин у зарубіжних країнах, привертає увагу досвід Російської Федерації у сфері державного регулювання трансферу технологій. Важливим кроком у цій сфері стало набрання чинності з 1 січня 2008 року частини четвертої Цивільного кодексу Російської Федерації (далі — ЦК РФ), яка присвячена правам на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації [4].

Так, згідно із ст. 1240 ЦК РФ особа, яка організувала створення складного об'єкта (в тому числі єдиної технології), набуває права використання зазначених результатів на підставі договорів про передачу виключного права або ліцензійних договорів, що укладаються з володільцями виключних прав на відповідні результати інтелектуальної власності. До складу єдиної технології можуть входити також результати інтелектуальної діяльності, створені особою, яка організувала її створення.

Правову основу права інтелектуальної власності на єдину технологію складають не лише охоронювані законом результати інтелектуальної діяльності, а й результати інтелектуальної власності, які не підлягають правовій охороні, в тому числі технічні дані, інша інформація [9].

Іншими словами, відповідно до російського законодавства єдина техно-

логія як результат науково-технічної діяльності визнається складним нематеріальним об'єктом, до складу якого можуть входити як охоронювані законом результати інтелектуальної діяльності, так і результати інтелектуальної власності, які не підлягають правовій охороні.

Висновки

На підставі проведеного нами дослідження категорії “об'єкт цивільних правовідносин” та прийнявши за вихідну компромісну теорію об'єктів, вважаємо, що **технологія є складним нематеріальним об'єктом цивільно-правових відносин.**

Як результат нашого дослідження пропонуємо наступне визначення технології як об'єкта цивільних правовідносин.

Технологія — це виражений в об'єктивній формі результат науково-технічної діяльності, який включає в тому чи іншому поєднанні винаходи, корисні моделі, промислові зразки та інші результати інтелектуальної діяльності (в тому числі ноу-хау), які підлягають правовій охороні згідно з нормами цивільного законодавства, а також результати інтелектуальної власності, які не підлягають правовій охороні згідно з нормами цивільного законодавства (технічні дані, інша інформація), і може бути технологічною основою практичної діяльності в цивільній та військовій сферах.

Грунтуючись на цьому визначенні, сформулюємо такі ознаки технології як складного нематеріального об'єкта:

- 1) Технологія — це результат науково-технічної діяльності (далі — НТД). У законодавстві України відсутнє визначення результату НТД. Однак в Законі України “Про наукову і науково-тех-

нічну діяльність” [2] зазначено, що НТД — це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. Її основними формами (видами) є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням наукових і науково-технічних знань до стадії практичного їх використання. Таким чином, до результатів науково-технічної діяльності можна віднести, зокрема, результати наукових досліджень, зразки нових виробів, конструкторську документацію на них і нову технологію.

- 2) Вираженість результату НТД в об'єктивній формі, тобто можливість його ідентифікації. Результат наукових досліджень може знайти своє відображення у звіті про виконання науково-дослідних робіт; нова технологія — в описі технологічного процесу, технологічних картах і т.д.
- 3) Як будь-який складний нематеріальний об'єкт, результат НТД-включає в будь-якому поєднанні результати інтелектуальної діяльності, які підлягають правовій охороні, наприклад, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, комп'ютерні програми. Технологія може включати також і не охоронювані результати, зокрема технічні дані й іншу інформацію. Поняття “право на технологію” поширюється на

всю сукупність результатів, які входять до неї, в тому числі і на ті, що не підлягають правовій охороні як на єдине ціле.

діяльності в цивільній та військовій сферах. ♦

- 4) Результат науково-технічної діяльності може бути технологічною основою певної практичної

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій" від 14.09.2006 р. №143-V.
2. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" від 13.12.1991 р. №1977-XII (із змінами).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV (із змінами).
4. Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая) от 18 декабря 2006 г. №230-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. 2006. №52 (ч.1). Ст. 5496.
5. Агарков М.М. Избранные труды по гражданскому праву: в 2 т. / М.М. Агарков. — [Сост. предисл. примеч. В.А. Белова.]. — М.: Центр ЮрИнфоР, 2002. Т.1 — [Предисл., примеч. С.А. Белов] — М.: Центр ЮрИнфоР, 2002. — 490 с.
6. Алексеев С.С. Об объекте права и правоотношения. "Вопросы общей теории советского права" / Алексеев С.С. — Госюриздат, 1960. — 286 с.
7. Иоффе О.С. Избранные труды по гражданскому праву: Из истории цивилистической мысли. Гражданское отношение. Критика теории "хозяйственного права" / Иоффе О.С. — М., 2000. — 582 с.
8. Иоффе О.С. Избранные труды по гражданскому праву: Правоотношение по советскому гражданскому праву. Спорные вопросы учения о правоотношении / Иоффе О.С. — М.: "Статут", 2000. — С. 674.
9. Кастальский В.Н. Основные новеллы части четвертой Гражданского кодекса Российской Федерации / Кастальский В.Н. — М.: Волтерс Клувер, 2007. — 328 с.
10. Объекты гражданского оборота: сборник статей / [Байбак В.В., Белов В.А., Васильев Г.С. и др.]; отв. ред. М.А. Рожкова. — М.: Статут, 2007. — 541 с. — (Серия "Анализ современного права").
11. Сенчицев В.И. Объект гражданского правоотношения: Общее понятие // Актуальные проблемы гражданского права / [под ред. М.И. Брагинского.]. — М.: Статут, 1999. — С. 109.
12. Цивільне право України. Академічний курс: У 2 т. / [Бабаскін А.Ю., Боднар Т.В., Бошицький Ю.Л. та ін.] ; за заг. ред. Я.М. Шевченко. — 2 вид. доп. і перероб. — К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2006 — Т. 1 : Загальна частина. — 2006. — 696 с.
13. Шевченко Я.М. Перспективи розвитку нового цивільного законодавства в світлі здійснення в Україні ринкових реформ / Я.М. Шевченко // Становлення і розвиток цивільних і трудових правовідносин у сучасній Україні: монографія / [кол. авторів: Я.М. Шевченко, О.М. Моляко, Г.В. Єрмоменко та ін.] ; кер. авт. колективу, наук. ред. Я.М. Шевченко. — К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. — 248 с.

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОЦЕССОВ КТТ

Алла Маглаперидзе,

*доцент Макеевского экономико-гуманитарного института, кандидат
экономических наук*

Сергей Попов,

*доцент Макеевского экономико-гуманитарного института, кандидат
экономических наук*

Валентина Храпкина,

*доцент Макеевского экономико-гуманитарного института, кандидат
экономических наук*

В качестве инструмента оценки уровня эффективности трансфера университетских технологий разработанных в государственных университетах Украины, предлагается использовать непараметрический метод “свертки данных” (Data Envelopment Analysis — DEA) для построения границы производственных возможностей [1]. Этот метод подразумевает использование значительного массива статистической информации, в качестве которой могут быть выбраны данные результатов анкетирования экспертов в сфере научно-технологической и инновационной деятельности из ряда государственных университетов, академических институтов и органов государственного управления и местного самоуправления Донецкой области.

Выбор в пользу непараметрического метода DEA для оценки организационной и экономической эффективности схем коммерциализации и трансфера технологий (КТТ) связан, прежде всего, с особенностями оценки технической эффективности параметрическими методами: построения стохастической границы производственных возможностей (ГПВ) и скорректированных наименьших квадратов [1].

Данные методики ранее рассматривались в работах — А. Чарнза, Б. Беккера, В. Маргунова, А. Маргуновой, Ф. Котлера.

Цель работы — адаптировать непараметрический метод свертки данных, для дальнейшего его использования в построенном нами алгоритме для оценки процессов коммерциализации и трансфера технологий (разработанных НИИ) малыми предприятиями.

Использование метода DEA связано с построением на базе эмпирических данных о входах и выходах объекта исследования ГПВ, относительно которой происходит сопоставление результатов деятельности каждого из рассматриваемых хозяйствующих субъектов. Этот метод не требует описания производственной функции или функции затрат.

Важно также отметить, что метод DEA позволяет определять дистанционную функцию для многопродуктовой производственной системы в отличие, например, от метода анализа стохастической ГПВ, который позволяет проводить такую оценку только для однопродуктовой системы, в то время как в рассматриваемом случае имеется три вида входов: финансы, материальные ресурсы и интеллектуальные ресурсы —

и три вида выпуска: патенты, лицензии и МП типа “спин-офф”.

В отличие от DEA в методах скорректированных наименьших квадратов и построения стохастической ГПВ требуется спецификация типа производственной функции или функции затрат. Вместе с этим, при построении ГПВ учитываются возможные статистические ошибки при определении уровня неэффективности. В то же время, если в выборке отсутствуют такие ошибки, то наличие обязательного допущения ее присутствия приведет к неэффективности, которая будет рассматриваться как статистический шум.

В целом из вышеизложенного можно сделать несколько выводов. Во-первых, использование метода DEA позволяет получить адекватные оценки даже при наличии незначительного статистического шума. Во-вторых, метод “свертки данных” дает возможность оценить эффективность масштаба для каждой из исследуемых единиц совокупности. В-третьих, не существует тесной взаимосвязи между размером фирм и их неэффективностью.

В зависимости от особенностей производственной системы в рамках метода DEA рассматриваются два вида моделей: ориентированные на минимизацию затрат и ориентированные на максимизацию выпуска. Так, в первой модели действует предпосылка о минимизации затрат при неизменном выпуске. Во второй модели, напротив, при неизменных затратах максимизируется объем выпуска.

Предположим, что имеется информация по X ресурсам и Y выпускам для каждой из N фирм. Для i -ой фирмы эти данные представлены вектором-столбцом x_i и y_i , соответ-

ственно. Данные для всех N фирм представлены в матрицах размерности $X \times N$ (матрица входа A) и $Y \times N$ (матрица выхода C).

В результате метод DEA может быть сведен к задаче линейного программирования по формуле [1, 2]:

$$\text{Max } (h_k) = \frac{\sum_{r=1}^s U_r C_{rk}}{\sum_{q=1}^m V_q A_{qk}} \quad (1)$$

при выполнении условий:

$$\frac{\sum_{r=1}^s U_r C_{rj}}{\sum_{q=1}^m V_q A_{qj}} < 1; j=1, \dots, n. \quad (2)$$

Здесь все $u_{rk} > 0$; $v_{qk} > 0$, а A — вектор входов, C — вектор выходов, q — входы (m — число входов), r — выходы (s — число выходов), n — число единиц принятия решений или единиц наблюдения при использовании этого метода для оценки эффективности различных схем трансфера университетских технологий.

Фактически, значение знаменателя в формуле (1) является показателем конкурентоспособности фирмы, так как характеризуется суммой всех выходов, которые определяют позицию фирмы на рынке.

Для численного моделирования эффективности и привлекательности исследуемых моделей коммерциализации и передачи технологий (разработанных на основе ИС, созданной в ВУЗ/НИИ за счет государственного финансирования) на МП, должны быть проведены анкетные опросы экспертов от разных целевых групп, информированных о характере предлагаемых к рассмотрению моделей.

Полученные таким образом численные оценки факторов и функций моделей будут обработаны методом экспертных оценок для их использования в DEA — методе “свертки данных”, с дальнейшим представлением результатов анализа в графическом виде в матрицах Мак-Кинси для сравнения различных схем механизмов коммерциализации и передачи технологий.

Сущность метода экспертных оценок заключается в проведении экспертами интуитивно-логического анализа проблемы с количественной оценкой суждений и формальной обработкой результатов. Получаемое в результате обработки обобщенное мнение экспертов принимается как решение проблемы. Комплексное использование интуиции (неосознанного мышления), логического мышления и количественных оценок с их формальной обработкой позволяет получить эффективное решение проблемы.

При выполнении своей роли в процессе оценки эксперты выполняют две основные функции: формируют объекты (альтернативные ситуации, цели, решения и т. п.) и производят измерение их характеристик (вероятности свершения событий, коэффициенты значимости целей, предпочтения решений и т. п.).

Разработаем алгоритмы обработки результатов экспертного оценивания множества объектов. Пусть m экспертов произвели оценку n объектов по l показателям. Результаты оценки представлены в виде величин x_{ij}^h , где j — номер эксперта, i — номер объекта, h — номер показателя (признака) сравнения.

Если оценка объектов произведена методом ранжирования, то величины x_{ij}^h представляют собой ранги.

Если оценка объектов выполнена методом непосредственной оценки или методом последовательного сравнения, то величины x_{ij}^h представляют собой числа из некоторого отрезка числовой оси, или баллы. Обработка результатов оценки существенно зависит от рассмотренных методов измерения.

Рассмотрим случай, когда величины получены методами непосредственной оценки или последовательного сравнения, т. е. x_{ij}^h являются числами, или баллами.

$$x_{ij}^h (i=1, \dots, n; j=1, 2, \dots, m; h=1, 2, \dots, l)$$

Для получения групповой оценки объектов в этом случае можно воспользоваться средним значением оценки для каждого объекта:

$$x_i = \sum_{h=1}^l \sum_{j=1}^m g_h x_{ij}^h k_j (i=1, 2, \dots, n) \quad (3)$$

где g_h — коэффициенты весов показателей сравнения объектов, k_j — коэффициенты компетентности экспертов [3-6].

Получение групповой экспертной оценки путем суммирования индивидуальных оценок с весами компетентности и важности показателей при измерении свойств объектов в кардинальных шкалах основывается на предположении о выполнении аксиом теории полезности фон Неймана-Моргенштерна как для индивидуальных, так и для групповой оценки и условий неразличимости объектов в групповом отношении, если они неразличимы во всех индивидуальных оценках (частичный принцип Парето).

В реальных задачах эти условия, как правило, выполняются, поэтому получение групповой оценки объектов путем суммирования с весами

индивидуальных оценок экспертов широко применяется на практике и будет использовано в дальнейших исследованиях для оценки эффективности и конкурентоспособности схем механизмов коммерциализации технологий и передачи их на МП типа “спин-офф”.

В мировой практике [7, С. 95-98] самыми распространенными портфельными моделями анализа и планирования, которые позволяют оценить позиции конкретного вида бизнеса экономического субъекта в стратегическом пространстве с учетом его дальнейшего развития, принято считать такие модели, как: BCG, GE/McKinsey, Shell/DPM, ADL/LC, Hofer/Schendel.

Основным недостатком модели BCG принято считать ограниченный учет различных внутренних параметров и внешних факторов среды деятельности предприятия. Что касается других моделей портфельного анализа, то, например, модели GE/McKinsey, Shell/DPM представляют собой скорее разработку более сложной версии BCG, учитывающих дополнительные показатели привлекательности рынка и конкурентоспособности.

В отличие от них, теоретическое положение модели ADL/LC состоит в том, что отдельно взятый бизнес любой корпорации анализируется в соответствии с концепцией жизненного цикла отрасли. А модель Хофера и Шенделя предполагает получение определенных стратегических выводов на основе анализа рынка.

Использование портфельных матриц несет в себе ряд преимуществ, которые делают их привлекательными. Во-первых, портфельные матрицы представляют собой относительно простой и достаточно эффективный

способ декомпозиции и сравнения деятельности предприятия. Во-вторых, портфельный подход позволяет оценить роль бизнеса с точки зрения внешних факторов (привлекательности отрасли) и внутренних параметров (конкурентной позиции на рынке). На основе полученных результатов предприятие направляет инвестиции в те области, которые являются наиболее конкурентоспособными. В-третьих, портфельный анализ является эффективным методом рассмотрения возможностей продажи или приобретения предприятий. Другими словами, предназначение методов портфельного анализа заключается в том, чтобы помочь руководителям предприятий оценить весь свой бизнес.

Существует несколько известных матричных моделей и их вариантов. Наиболее удобной моделью, используемой при принятии управленческих решений на основе проведения маркетинговых исследований, является, на наш взгляд, модели, известные под названиями General Electric (GE), McKinsey, Directional Policy Matrix (DPM).

Матрица GE, или матрица МакКинзи, используется при оценке привлекательности отдельных предприятий на основе двух координат: ось X характеризует силу позиции (эффективность) предприятия в отрасли, ось Y — привлекательность отрасли.

Каждая из этих координат определяется с учетом нескольких параметров.

Индекс силы позиции определяется с учетом показателя относительной рыночной доли, динамики ее изменения, величины получаемой прибыли, имиджа, степени конкурентности, цены, качества продукта,

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

эффективности сбыта, географических преимуществ рынка, эффективности работы сотрудников. Возможно взвешивание используемых показателей. Приняты три уровня градации данного индекса: сильный, средний, слабый.

Индекс привлекательности отрасли определяется с учетом размера и разнообразия рынков, скорости роста рынка, числа конкурентов, среднеотраслевой величины прибыли, цикличности спроса, структуры отраслевых затрат, ценовой политики, законодательства, трудовых ресурсов. Используются три уровня градации данного индекса: высокий, средний и низкий. Пересечения линий, характеризующих различные уровни значений этих двух уровней, образуют решетку, которая делится на три зоны: зону, в которую организация должна инвестировать; зону, в которой организация должна

поддерживать инвестиции на прежнем уровне; и зону, в которой надо получить максимально возможную прибыль, после чего зону следует покинуть.

Сегодня существуют разнообразные вариации матрицы Мак-Кинси. В основе всех их находится, как правило, стремление увеличить число и разнообразие учитываемых в ходе анализа факторов или предложить больше вариантов стратегических решений для той или иной позиции.

Анализ возможностей рассмотренных методов оценки эффективности и конкурентоспособности, а также представление результатов в виде матрицы Мак-Кинси, позволяют сформулировать алгоритм определения наиболее эффективного механизма коммерциализации и передачи университетских технологий (рис. 1).

Рис. 1. Концептуальный подход к расчету эффективности и привлекательности различных схем реализации МП типа “спин-офф”

Этот алгоритм расчета эффективности и конкурентоспособности различных схем создания и деятельности университетских МП типа “спин-офф” основан на использовании в качестве входных данных результатов опросов мнений экспертов по ряду вопросов, которые будут подготовлены автором. При этом коэффициенты весов показателей сравнения вопросов определяются голосованием экспертов, а коэффициенты компетентности экспертов определяются специальной комиссией и не разглашаются.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать соответствующий **вывод**:

Сравнительный анализ эффективности и конкурентоспособности различных схем создания и деятельности МП при украинских ВУЗ/НИИ

предлагается проводить с использованием метода экспертных оценок для численной обработки результатов опроса экспертов, на основе которых известными непараметрическими методами получать данные для портфельного анализа. При этом необходимо использовать результаты опросов респондентов из различных целевых групп, заинтересованных в решении вопросов коммерциализации и передачи украинских технологий, а также осуществляющих контрольные функции по отношению к процессам КТТ. ♦

Список використаних джерел:

1. Charnes A., Cooper W., Rhodes E. *Measuring the Efficiency of Decision Making Units* // *European Journal of Operational Research*. — 1978. — № 2. — P. 429-444.
2. Banker R.D., Charnes A., Cooper W. *Some Models for Estimating Technical and Scale Inefficiencies in Data Envelopment Analysis* // *Management Science*. — 1984. — № 30. — P. 1078-1092.
3. *Экспертные оценки в научно-техническом прогнозировании* / Г.М. Добров, Ю.В. Ершов, Е.И. Левин, Л.П. Смирнов. — К.: Наук. думка, 1974. — 263 с.
4. Евланов Л.Г., Кутузов В.А. *Экспертные оценки в управлении*. — М.: Экономика, 1978. — 133 с.
5. Бородин В.С., Морозов Е.Л., Перевозчикова Н.А. *Применение метода экспертных оценок при распределении бюджета научной организации* // *Десять років служби державі (досвід досліджень, розробок і впровадження у сфері державного управління)* / За заг. ред. В.В. Ликова. — Донецьк: ТОВ „Лебідь”, 2006. — С. 24-32.
6. Бородин В.С., Морозов Е.Л. *Экспертные оценки при разработке проектов программ научно-технического развития* // Там же. — С. 41-51.
7. Котлер Ф. *Маркетинг менеджмент*. — СПб.: Питер Ком, 1998. — 896 с.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО- ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Володимир Тужик,
*аспірант юридичного факультету Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

Забезпечення організації суспільної життєдіяльності, а також соціальної політики у державі можливе лише за наявності повноцінного місцевого самоврядування.

Інститут місцевого самоврядування займає важливе значення у структурі публічної влади та державного механізму в цілому. Це пов'язано з тим, що органи місцевого самоврядування є найбільш наближеною до суспільства державною ланкою, завдяки якій держава реалізує свою політику на місцевому рівні, а також задовольняє більшу частину суспільних потреб.

На сьогоднішній день побудова ефективної моделі системи муніципальних утворень є актуальною для Української держави.

Питанню наукової розробки проблеми територіальної організації були присвячені праці вчених — юристів, так і вчених у сфері державного будівництва, а саме: О.В. Богданова, М.С. Дністрянського, Я.Ф. Жовнірчука, О.В. Зайчука, А.А. Коваленко, В.С. Куйбіди, В.М. Селиванова, В.М. Шаповала, Ю.С. Шемшученка та ін.

Водночас у сучасній українській правовій думці відсутній єдиний теоретичний підхід відносно визначення природи місцевого самовряду-

вання, а також — щодо правової організації системи місцевого самоврядування.

Все вищевикладене і зумовило вибір напрямку даної роботи.

Інститут місцевого самоврядування має досить глибокі історичні корені, які беруть свій початок ще зі Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.

У Римі існувало три види народних зборів: куріатні, центуріатні, а також трибутні комції. Комція у перекладі з латинського — зібрання. У результаті боротьби плебеїв та патриціїв у V-IV сторіччях до н.е. Сервій Тулій започатковує центуріальний устрій. Збори римських громадян стали проходити по центуріям, до кожної центурії входили як патриції, так і плебеї. Процедура прийняття законів відбувалась шляхом голосування по центуріях. Звісно, що домінуючим у такому голосуванні були голоси заможних римських громадян. Така ситуація не влаштувала плебеїв, останні стали проводити свої зібрання у виборчих округах — трибах, які утворювалися за територіальним принципом. Територія Риму тоді була поділена на 35 округів (4 міські та 31 сільські) [1].

Таким чином, центурії та триби складали першу розгалужену орга-

нізовану систему місцевих представницьких органів.

Започаткований у Стародавньому Римі інститут органів місцевого самоврядування згодом трансформувався до країн Західної Європи.

На українських землях досить розвинутою була система представницьких органів, у тому числі і місцевих, у період Гетьманщини.

Розвинутою була система органів місцевого самоврядування і у Російській імперії, до складу якої довгий час входила Україна.

В умовах існування УРСР діяльність органів місцевого самоврядування носила формальний характер, оскільки реальна влада була зосереджена у руках партійного апарату.

Радикальні зміни у реформуванні муніципальних органів відбулися із здобуттям Україною незалежності 24.08.1991 року та прийняттям Верховною Радою Конституції України (28.06.1996 р.).

Стаття 7 Конституції України проголошує, що в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування. Даний конституційний принцип знаходить своє розкриття у Розділі XI «Місцеве самоврядування» Конституції України (статті 140-146). Детальна правова регламентація інституту місцевого самоврядування була закріплена у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. №280 (із змінами та доповненнями), на зміст даного законодавчого акта великий вплив мала Європейська хартія про місцеве самоврядування, що була ратифікована Верховною Радою України [2].

Незважаючи на наявність правової бази місцевого самоврядування, в українському суспільстві існує низка не вирішених проблем пов'я-

заних із довірою населення до муніципальних органів, а також недосконалістю місцевого самоврядування. Все це призводить до конфронтації та послаблення державного механізму.

Відповідно до ч. 1 ст. 140 Конституції України місцеве самоврядування є правом територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у територіальну громаду жителів кількох сіл, селища та міста самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

У юридичній літературі місцеве самоврядування визначається як особливий вид управління, що забезпечує реалізацію права територіальних спільнот самостійно вирішувати питання місцевого значення, виходячи з інтересів громадян та ґрунтуючись на положеннях закону [3]. Авторами також запропонована характеристика місцевого самоврядування, що надає змогу відокремити його від інших державно-суспільних інститутів. Так, як інститут громадянського суспільства, місцеве самоврядування:

- 1) має децентралізований управлінський характер, оскільки не передбачає наявності ієрархічної структури;
- 2) здійснює публічну владу на певній територіальній одиниці з метою прийняття та реалізації рішень місцевого характеру;
- 3) є інститутом народовладдя, що забезпечує реалізацію питань місцевого значення самим суб'єктом самоврядування;
- 4) здійснюється обраними представниками населення, що мешкає на певній території;
- 5) є самостійним інститутом, що організаційно відокремлений від

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

державних структур і має недержавний характер;

- б) несе відповідальність за свою діяльність перед населенням і державою у разі невиконання чи порушення повноважень [4].

Ми в цілому згодні з даною характеристикою, але вважаємо, що до неї слід внести певні корективи. Так, на нашу думку, не можна повною мірою стверджувати, що місцеве самоврядування носить децентралізований управлінський характер, оскільки місцеве самоврядування входить до структури державного механізму і діяльність муніципальних органів здійснюється на підставі й в межах чинного законодавства, яке закріплює правовий статус місцевого самоврядування. Також, на наш погляд, не зовсім коректним є твердження про самотійність інституту місцевих утворень від державних структур, тут доцільно вжити термін “відносно самотійний”, тому що місцеве самоврядування формується і діє в межах закону визначеного державою, та підконтрольне державним органам, які здійснюють контроль над діяльністю місцевого самоврядування (наприклад органи фінансового контролю та ін.). Інший важливий, як на нас, момент не врахований у запропонованій характеристиці. Серед перерахованих ознак слід зазначити, що місцеве самоврядування є нижчими представницькими органами державної влади, що формується шляхом виборів.

Важливого значення у теоретичному аспекті набуває розв’язання проблеми співвідношення сфер державного і муніципального регулювання суспільних відносин. Без розв’язання даної проблеми не можливо забезпечити рівноправну реалізацію інтересів держави та муніци-

пального утворення. Так, розроблена комплексна модель інтересів територіальної громади, яка представлена у вигляді трьох великих груп, кожна з яких по-різному співвідноситься з державними інтересами:

- 1) інтереси громади, що суперечать державним інтересам, не мають юридичних підстав бути реалізованими через конституційне закріплення держави, як єдино суверенної організації на певній території;
- 2) інтереси громади, що співпадають із державними інтересами, утворюючи своєрідну “суміжну зону” між інтересами держави, що мають загальносуспільний характер, та інтересами, які стосуються виключно місцевої спільноти, перебуваючи одночасно, як у сфері функціонального призначення державних інституцій, так і у сфері функціонування елементів соціальної організації місцевих співтовариств. Існування цієї сфери інтересів виключає можливість теоретично обґрунтованого і формально визначеного відокремлення понять “справ державних” від “справ місцевих” й розмежування відповідних повноважень на законодавчому рівні;
- 3) інтереси громади, які байдужі державі, оскільки не входять до кола її завдань. У даному випадку маються на увазі інтереси, пов’язані з правом особи вирішувати питання місцевого значення, які не торкаються законних прав та інтересів всього суспільства в цілому [5].

Ми вважаємо, що запропонована структура інтересів держави та місцевого самоврядування є правильною і повинна бути врахована під

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

час розробки та прийняття законів спрямованих на удосконалення системи місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що кола інтересів держави та місцевого самоврядування є не постійною величиною. Чим більше держава наближається до виконання завдань, покладених на неї суспільством (демократичні, соціальні, правові, економічні та ін.), тим очевиднішим стає збіг, спільності її інтересів та місцевого утворення, а, отже, зменшується кількість протилежних інтересів.

Гарантування діяльності інституту місцевого самоврядування передбачає його здійснення на певній території, відмежованій одна від одної. Зрозуміло, що це не є можливим без вирішення проблеми, пов'язаної із адміністративно-територіальним устроєм України. На сьогоднішній день реформування територіального устрою України є одним із найактуальніших завдань. У науковій літературі висловлюються думки про різні підходи щодо напрямків проведення адміністративно-територіальної реформи. Так, Я.Ф. Ковнірчик у своєму дослідженні пропонує проводити реформу адміністративно-територіального устрою України поетапно. На першому етапі першочергову увагу слід приділити нижчій адміністративно-територіальній одиниці — територіальній громаді, також науковець зазначає про необхідність створення економічно і фінансово самодостатньої територіальної громади, здатної ефективно здійснювати місцеве самоврядування, надавати послуги населенню на рівні, не нижчому, ніж визначені державою мінімальні стандарти. Автор обґрунтовує необхідність укрупнення сільських і селищних територіальних громад, так у роботі вказано, що се-

лище повинно мати не менше 5 тис. жителів, а село — не менше ніж 100 жителів [6].

Чітке визначення меж територіально-адміністративних утворень сприятиме підвищенню ефективності місцевого самоврядування, у тому числі його територіальної організації. Але, на нашу думку, до питання укрупнення сільських і селищних територіальних громад слід підходити виважено, оскільки у результаті цього поза увагою можуть залишитися інтереси невеликих населених поселень, враховуючи існуючий стан сполучення між населеними пунктами, а також стан бюрократизації місцевої влади.

Відповідно до Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” систему місцевого самоврядування складають: територіальна громада; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; виконавчі органи сільської, селищної, міської рад; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси населення (ст. 5) [7]. Даним Законом закріплено повноваження органів місцевого самоврядування у галузі бюджетних, фінансових відносин (ст. 28); у галузі управління комунальною власністю (ст. 29); у галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування (ст. 30); у галузі будівництва, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту (статті 31, 32), а також інші.

Як бачимо, закріплені у Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” повноваження місцевих органів дозволяють реалізовувати досить широке коло завдань, спрямованих на задоволення потреб територіальної громади. У той же

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

час виконання таких завдань, ускладнюється тим, що у чинному вітчизняному законодавстві не чітко окреслено коло повноважень органів місцевого самоврядування, що значно утруднює виконання відповідних повноважень. Подібна ситуація потребує свого законодавчого вирішення. І певні кроки на цьому шляху вже здійснено.

У Законопроекті за №3207-I (у редакції від 27 грудня 2005 р.) щодо внесення змін до Конституції України, пропонується закріпити новий порядок надання органам місцевого самоврядування окремих повноважень органів виконавчої влади. Із змісту чинної редакції Конституції України випливає, що надання того чи іншого повноваження органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування здійснюється окремим законом. Водночас вказаний Законопроект передбачає, щоб такі повноваження здійснювалися в установлених законом межах і порядку (ч. 3 ст.143 Законопроекту). У чинній Конституції України положення “у межах і порядку, встановлених законом” — відсутні.

Формування ефективної системи муніципальних утворень неможливе без наявності ефективної системи місцевого виборчого законодавства. Нині чинна редакція Закону України “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” від 6 квітня 2004 р. №1667-IV (із змінами та доповненнями) потребує змін. Частина 1 статті 34 вказаного Закону закріплює, що місцева організація партії (блоку) може висунути кандидатом у депутати місцевого рівня особу, яка є членом даної партії (блоку) або безпартійну особу. Отже, як

бачимо, такий порядок формування списку кандидатів фактично створює монополію політичних організацій на муніципальному рівні. Існує інший важливий момент. Формування місцевого депутатського корпусу шляхом голосування за списками не повною мірою відповідає інтересам місцевого населення та дозволяє набуті статус депутата місцевої ради особі, яка взагалі не буде опікуватися місцевими проблемами. На нашу думку, доцільним було б закріпити у профільному виборчому законі положення, що дозволяло б висувати політичним організаціям тільки конкретного кандидата за певним місцевим виборчим округом або дільницею. Такий порядок виборів дозволив би створити ефективніший механізм формування місцевого представницького органу, завдяки якому до органів місцевого самоврядування увійдуть найкращі представники місцевої територіальної громади.

Подальше дослідження теоретико-правових аспектів формування системи місцевого самоврядування в Україні надасть змогу уповні використати потенціал саморозвитку муніципальних утворень, а також сприятиме економічній активності населення і органів місцевої влади щодо повнішого залучення в господарський обіг наявних ресурсів і раціоналізації виробничо-соціальної структури території. ♦

Список використаних джерел:

1. Подопригора А. А. Основы римского гражданского права: учеб. пособие для студентов юрид. ВУЗ-ов и факультетов. — 2-е изд., перераб. — К.: Ветури, 1995. — С. 27-28.
2. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 р. №452// ВВР України. — 1997. — №38. — С. 668.
3. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. — К.: Хрінком Інтер, 2006. — С. 167-168.
4. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. — К.: Хрінком Інтер, 2006. — С. 168.
5. Чапала Г.В. Місцеве самоврядування в системі публічної влади: авт. реферат канд. юрид. наук. — Х., 2004. — С. 12.
6. Ковнірчик Я. Ф. Розвиток територіальної організації місцевого самоврядування в Україні: авт. реферат канд. наук з держ. управ. — К., 2005. — С. 12-13.
7. Місцеве самоврядування: Зб. нормат.-правових актів / за ред. М.І. Панова. — Х.: Гриф, 2002. — С. 688.

ЦІКАВО ЗНАТИ**ПРОБКА ДЛЯ ЗАКОРКОВУВАННЯ ПЛЯШКИ**

Газовані напої в скляних пляшках були досить популярні наприкінці XIX століття, але існувала одна проблема: закорковування пляшку. Пробки, які використовувалися в ті часи, не були досить надійними: вони закривали пляшку не достатньо щільно, і вуглекислий газ виходив назовні, отже деякі пробки псували якість напою.

В 1892 році Уільям Пойнтер, американський винахідник із Балтимора (штат Меріленд), отримав патент №468258 на пробку для закорковування пляшки кронен-пробку (у вигляді „корони”).

Кронен-пробка була унікальним винаходом. Проста для виготовлення, економічна для виробництва та герметична кронен-пробка мала гофрований фланцевий край та тонкий вкладний диск на донці із корку або спеціального паперу для герметичного закорковування пляшки, а також для запобігання контакту металу пробки та напою.

Перші кронен-пробки були зроблені з простої сталі, без будь-яких зображень, в них використовувались вкладні диски з натурального корку.

Сучасна кронен-пробка мало відрізняється від оригіналу. Протягом останніх 110 років були винайдені сотні інших видів пробок для скляних пляшок, багато напоїв зараз доступні в пластмасових пляшках, але кронен-пробка зберігає перші позиції на ринку.

За матеріалами сайту: [http:// www.poddaty.ru](http://www.poddaty.ru)

АНОТАЦІЇ ДО СТАТЕЙ

Штефан Е.А.

Право следования в Украине и других странах мира

С. 3-14

Научно-аналитическая статья посвящена вопросу одного из исключительных имущественных прав авторов произведений искусства — праву следования. Непосредственно проведен анализ положений Директивы 2001/84/ЕС о праве следования в интересах авторов оригиналов произведений искусства и соответствия ей положений украинского законодательства в сфере авторского права, а также нормы урегулирования авторского права в законодательствах других стран мира.

O. Shtefan

The artist resale royalty in Ukraine and the other countries

pp. 3-14

The scientific and analytical article is devoted to the artist resale royalty as one of the exclusive interest in estate. The analysis of the provisions of the Directive 2001/84/EU on the artist resale royalty was made, and the conformity with the provisions of the Ukrainian legislation in the sphere of copyrights, as well as the regulations of copyright in the legislations of other countries, was studied.

Епифанова Ю.С.

Границы осуществления субъективных авторских прав научно-педагогических работников ВУЗ

С. 15-20

В статье рассмотрены вопросы в отношении порядка осуществления субъективных авторских прав научно-педагогических работников ВУЗ. Внимание уделяется субъективным и объективным границам осуществления таких прав. Отдельно рассмотрен вопрос злоупотребления правом. В статье проанализированы ведущие научные позиции по вопросу злоупотребления правом и отдельно уделяется внимание злоупотребления субъективным авторским в сфере научного творчества.

Y. Epifanova

The scope of execution of subjective copyrights of the scientific and pedagogic workers of the institutes of higher education

pp. 15-20

The article considers the problems of execution of subjective copyrights of the scientific and pedagogic workers of the institutes of higher education. Much attention is devoted to the subjective and objective scope of the execution of such rights. In addition, the abuse of rights is studied. The article analyzes the leading scientific positions as for abuse of rights, and particularly the abuse of subjective copyright in the sphere of scientific creative work.

Кулинич О.А.

“Бренд” как сложный правовой способ индивидуализации участников гражданского оборота товаров и услуг

С. 21-29

Статья посвящена определению понятия, признаков бренда как

O. Kulinich

Brand as the complicated legal way to the individualization of participants of civil turnover of goods and services

pp. 21-29

The article is devoted to the definition and the features of the brand as

АНОТАЦІЇ ДО СТАТЕЙ

сложного правового способа индивидуализации участников гражданского оборота товаров и услуг; его составляющих как в зависимости от особенностей восприятия их физическими лицами (потенциальными или действительными потребителями), так и в зависимости от режима правовой охраны каждого из объектов — составляющих бренда.

Носик Ю.В.

Правовые проблемы защиты прав на коммерческую тайну в борьбе с недобросовестной конкуренцией в Украине

С. 30-38

Проведен анализ материально- и процессуально-правовых оснований юридической ответственности за недобросовестную конкуренцию в форме нарушения прав на коммерческую тайну. Существующие недостатки формально-юридического, организационно-правового и др. характера в сфере защиты от недобросовестной конкуренции препятствуют реализации функции коммерческой тайны как способа обеспечения преимуществ на конкурентном рынке.

Галабала М.В.

Фиксация доказательств, подтверждающих нарушение прав интеллектуальной собственности в сети Internet. Ноу-хау

С. 39-43

В статье автор рассматривает вопрос фиксации доказательств, подтверждающих нарушение прав интеллектуальной собственности в сети Internet, в порядке гражданского, хозяйственного судопроизводства, а также в порядке проведения расследования дел о нарушении законодательства о защите экономической конкуренции.

the complicated legal way to the individualization of participants of civil turnover of goods and services; its components, dependable on peculiarities of perception by the individuals (potential or actual consumers), and legal protection of each object – as the brand components.

Y. Nosik

The legal problems of protection of trade secret rights in the struggle with the unfair competition in Ukraine

pp. 30-38

In the article, the substantive and procedural grounds of legal responsibility for unfair competition, namely the infringement of trade secret rights, are researched. Certain legal, formal, organizing and the other shortcomings in the sphere of protection from the unfair competition prevent from the realization of the function of the trade secret as the way of provision of some advantages on the competitive market.

M. Galabala

Fixation of evidences of infringements of intellectual property rights in the Internet. Know-how

pp. 39-43

The author studies the problem of fixation of the evidences of infringements of intellectual property rights in the Internet, the court's rules of civil and economic procedure, as well as the examination of cases on infringement of laws on economic competition protection.

АНОТАЦІЇ ДО СТАТЕЙ

Ревуцкий С.Ф.

Углубление европейской интеграции в сфере генерации знаний как основной подсистемы национальной инновационной системы (НИС)

С. 44-47

Автор статьи раскрывает понятие термина “национальные инновационные системы (НИС)” как сложной системы экономических субъектов и общественных институтов.

Нежиборец В.И.

Развитие инновационной деятельности в Украине как условие обеспечения конкурентоспособности экономики

С. 48-53

В статье проанализировано состояние инновационной деятельности в Украине, приведены основные факторы, влияющие на конкурентоспособность в современных условиях.

Падучак Б.М.

Технология как объект гражданско-правовых отношений

С. 54-59

Данная статья посвящена исследованию технологии как объекта гражданско-правовых отношений, определению ее особенностей в контексте договоров в сфере трансфера технологий.

Маглаперидзе А.С., Попов С.Ф., Храпкина В.В.

Методология исследования возможностей повышения эффективности процессов КТТ

С. 60-65

Основной научный результат исследования состоит в разработке научно-методических положений по созданию в рамках национальной инновационной системы организа-

S. Revutsky

The deepening of integration processes in the sphere of knowledge generation as the main subsystem of national innovation system (NIS)

pp. 44-47

The author gives the definition of notion “national innovation systems (NIS)” as the complex system of economic subjects and institutional settings.

V. Nezhiboretz

The development of innovation activity in Ukraine as the condition of provision of economic competitiveness

pp. 48-53

The article is devoted to the analysis of innovation activity in Ukraine. The main factors influencing competitiveness in the current conditions were given.

B. Paduchak

Technology as the object of civil legal relations

pp. 54-59

The article is devoted to the investigation of technology as the object of civil legal relations, the definition of its features in the context of the agreements in transfer of technology sphere.

A. Maglaperidze, S. Popov, V. Khrapkina

The methodology of investigation of effectiveness increase of commercialization and transfer technology processes

pp. 60-65

The main scientific result of the investigation is the development of scientific and methodological principles within the scope of national in-

АНОТАЦІЇ ДО СТАТЕЙ

ционно-экономического механизма коммерциализации и трансфера наукоемких технологий малыми предприятиями типа “спин-офф”.

Тужик В.В.

Местное самоуправление в Украине: теоретико-правовые аспекты
С. 66-71

Статья посвящена вопросам правовой организации системы местного самоуправления. Автором отмечены определения, а также предложена характеристика местного самоуправления, что дает возможность отделить его от других государственно-общественных институтов.

novation system of organizational and economic mechanism of commercialization and transfer of science intensive technologies by the spin-off small-scale enterprises.

V. Tuzhyk

The local self-government in Ukraine: the theoretical and legal aspects

pp. 66-71

In the article, the problems of local self-government organization are researched. The author gives the definitions and offers the description of local self-government, which makes it possible to divide it from the other state public institutes.

ЦІКАВО ЗНАТИ**ІСТОРІЯ ВАГІВ**

Ваги — один з найдавніших пристроїв, що винайшло людство. Перші спогади про ваги відносяться до другого століття до нашої ери. Ваги у вигляді коромисла з підвішеними чашами використовувалися в Древньому Вавілоні та Єгипті. Пізніше з'явилися ваги з пересувною гирею. Але з самого моменту винайдення вагів людство хвилювало питання їх точності. Навіть в Біблії говориться: “Неверные весы — мерзость перед Господом, но правильный вес угоден ему”. Можливо, саме тому перші зразки мір та вагів зберігалися при монастирях, а першими “повірителями” були служителі церкви.

Князь Володимир у 996 році повелів ввести єдині міри ваги, а в Указі князя Всеволода (XII століття) вперше йшлося про щорічну перевірку вагів. В 1723 році Петро I видає Указ про те, щоб муку, крупу, солод, толокно продавати на вагу, а не на міру, та в “заселенные весы” тобто повірені та клеймовані, “а ежели у кого явится фальшивая мера и весы, оный будет жестоко оштрафован”.

В 1841 році за ініціативи міністра фінансів Росії на території Петропавловської фортеці побудували “особое несгораемое здание” — Депо зразкових мір та ваги.

Потім за ініціативи Менделєєва в Росії була організована Головна палата мір та ваги. А Декрет 1918 року “О введении международной метрической десятичной системы мер и весов” проголошує: “Принять за основу единицы веса — килограмм”.

За матеріалами сайту: [http:// www.mirvesov.com](http://www.mirvesov.com)

УДК 347.(77+78)

Наукова рада журналу:

Демченко С.Ф., Довгерт А.С., Кузнецова Н.С., Майданик Р.А., Малишева Н.Р., Пасенюк О.М., Патон Б.Є., Побірченко І.Г., Притика Д.М., Редько В.В., Сташис В.В., Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С.

Редакційна колегія журналу:

Орлюк О.П. (голова редакційної колегії), Андрощук Г.О., Бутнік-Сіверський О.Б., Галиця І.О., Грошевський Ю.М., Дорошенко О.Ф. (заступник голови редакційної колегії), Дроб'язко В.С., Закалюк А.П., Захарченко Т.Г., Копиленко О.Л., Крупко П.М., Крупчан О.Д., Мироненко Н.М., Москаленко В.С., Нежиборець В.І., Панов М.І., Петришин О.В., Пічкур О.В., Святоцький О.Д., Семчик В.І., Сегай М.Я., Сидоров І.Ф., Солощук М.М., Теплюк М.О., Тихий В.П.

Прахов Б.Г. — головний редактор

Петренко С.А. — заступник головного редактора

Засновник —

**Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності
Академії правових наук України**

Свідцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 10573 від 07.11.2005 року.

До уваги авторів та читачів

Редакція приймає рукописи статей як на електронних носіях, набраних у програмах MS Office, так і надруковані на папері.

Статті повинні бути оформлені відповідно до вимог ВАК України щодо наукових робіт та мати рецензію.

Прохання до авторів, разом із матеріалами надсилати свою фотографію та інформацію щодо наукового ступеня, місця роботи, посади, поштової адреси і контактних телефонів.

Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення рукописів. За достовірність інформації та статистичних даних, що містяться у рукописах, відповідальність несе автор.

Повторне видання статей, розміщених на шпальтах журналу “Теорія і практика інтелектуальної власності”, можливе лише за згодою редакції.

Адреса редакції: 03680, МСП, м. Київ-150, вул. Боженка, 11, корп. 4

Тел.: 228-21-37, 228-22-16

Тел/факс: 200-08-76

www.ndiiv.org.ua

e-mail: letter@i.kiev.ua

Відповідальний секретар — І. Петренко

Коректор — В. Рябиця

Комп'ютерна верстка — Л. Цикаленко

Рекомендовано до друку

Ученою радою НДІ інтелектуальної власності АПРН України, протокол № 7 від 22.09.2009 р.

Здано до набору 1.10.09. Підписано до друку 13.10.09 Формат 70х108/16.

Папір офсетний. Офсетний друк. Наклад 300 примірників. Зам. 139

Надруковано з оригінал-макета в ТОВ “Лазурит-Поліграф”, тел/факс (044) 417-21-70, 04080, м. Київ, вул. Костянтинівська, 73.